

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

PROBLEME FILOSOFICE: Daimonion (urmare) —	LUCIAN BLAGA
POLITICA EXTERNĂ: Bloc balcanic și Federație europeană — — — — —	N. DAȘCOVICI
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Observațiuni asupra învățământului chimiei în școala noastră secundară — — — — —	DR. DAN RĂDULESCU
PROBLEME SOCIALE: Problema sociologică a generațiilor — — — — —	TRAIAN HERSENI
EUROPA CONTIMPORANĂ: Serisori din Paris: Semănătorii de antipatie — — — — —	ADRIAN CORBUL
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Mecanica ondulatorie	ION AGARBICEANU
FIGURI REPREZENTATIVE: Timoteiu Cipariu —	HORIA TRANDAFIR
PROBLEME ECONOMICE: Rolul petrolului în economia și politica internațională (urmare) —	C. DRĂGULESCU
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Spiritul nou dela Văleni — — — — —	CRONICAR
Cărți, reviste, ziare: P. Ovidius Naso: Tristia, trad. de Șt. Bezdechi. — Șt. Bezdechi: Sportul la Eleni — — — — —	N. LASLO
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI: Conferința dela Sinaia. — Miron Pompiliu. — Perault—Grimm—Schmid—Andersen—Creangă. — Centenarul unei Revoluții. — Centenarul independenței belgiene	REDACȚIA
COPERTA: — — — — —	ALECSANDRU POP
DESENELE INTERIOARE: — — — — —	DEMIAN

Director: ION CLOPOȚEL

Redacția și administrația:
CLUJ, Piața Unirii 8.

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Un exemplar: 30 Lei.

Anul VII

1-15 August 1930

Nrele 15-16

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci: 1500 L
Socități culturale, școli: 1000 L
Liber-profesioniști: ... 600 L
Funcționari, preoți, studenți: 500 L

In streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

FUMAȚI NOILE PRODUSE
ALE CASEI AUTONOME A MONOPOLURILOR:

ȚIGARETELE
REGELE MIHAI

ȘI

BUCUREȘTI

DIN TUTUNURI ORIENTALE
CU AROME PLĂCUTE ȘI UȘOARE
ÎN CUTII ELEGANTE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN CURÂND

SE VOR PUNE ÎN CONSUMAȚIE
NOILE PRODUSE ȚIGARETELE

SPECIALITĂȚI

CU VÂRF DE PLUTĂ

ȘI

REGALE

FĂRĂ CARTON

ÎN AMBALAJE ÎNGRIJITE ȘI ARTISTICE.

D A I M O N I O N

II. DEMONICUL CA TRIPLĂ REALITATE: METAFIZICA, ISTORICA, PSIHOLOGICA

Spinoza și Goethe

S'a vorbit mult despre Goethe, fără de vre-un protest serios din altă parte, ca de un „spinozist”. El însuși din naivitate se socotea un fel de discipol al filozofului geometrizarant, ce-ace a consacrat confuzia regretabilă dintre panteismul său pitoresc și cel al lui Spinoza, mai liniar și mai monumental. Astăzi când cunoaștem atât de multe forme de panteism câte varietăți din cutare specie bogată de pășări exotice, ne vine mai puțin greu să disociem cele două metafizici intrate cu atât de răsunet în conștiința europeană, aceea a lui Goethe de aceea a asceticului șlefuitor de lentile optice din Amsterdam. Ei n'au comun decât concepția identității: deus sive natura. În afară de această rodnică, dar puțin controlabilă reducere a celor mai largi termeni metafizici la același numitor, cele două sisteme de gândire (dacă la Goethe se poate vorbi de „sistem”) se deosebesc până la împotrivire. „Natura” lui Spinoza e un Dumnezeu impersonal, matematic, mecanic, geometric. „Natura” lui Goethe e țesută și legată și ea cu noduri de legi, dar antimatematică, în veșnică pulsație, un organism complicat căruia el îi dă când numele singurului Dumnezeu, când un multiplu nume politeist. Geniul lui Goethe nu s'a identificat definitiv cu schema spinozismului.¹⁾ De obicei Goethe vorbește despre „dumnezeesc”, acolo unde înțelegerea încetează și unde coplesitoare inepete venerația. Dar cam la aceleași

răscruci cosmice vorbește el uneori și despre „demonic”: acesta e tot atât de neînțeles, și dacă nu tot atât de venerabil, atunci în orice caz mai cuceritor și mai fascinant decât dumnezeescul. „Credeam să găsec în natură, în cea vie și cea fără viață, în cea însuflețită și în cea neînsuflețită ceva ce se manifestă numai în contradicții și de aceea de necuprins cu nici o noțiune, (sublinierea e a noastră), și cu atât mai puțin cu vre-un cuvânt. Acest ceva nu e divin căci pare irațional; nici omenesc nu e căci n'are intelect, nici drăcesc căci e binefăcător... Se aseamănă cu hazardul căci nu arată nici o consecvență; se aseamănă cu providența fiindcă îngăduie să se întrevadă o legătură de fapte. Tot ce ne limitează pare pentru el permeabil; pare să dispună arbitrar de elementele necesare ale existenței noastre: contrage timpul și destinde spațiul. Pare a se complăce în imposibil și să alunge cu dispreț posibilul. Această ființă ce intră printre toate celelalte împreunându-le și despărțindu-le, am numit-o demonică, după exemplul celor vechi... Am căutat să mă salvez de această grozavă ființă ascunzându-mă potrivit obiceiului meu după o metafoară.”²⁾ Dacă s'ar fi citit odată cu atenție rândurile acestea de-o uimitoare desăvârșire stilistică despre „demonic” ar fi fost cu neputință să se mai confunde ideile metafizice ale lui Goethe cu cele ale lui Spinoza. Nicăiri nu se vedește mai limpede desenată diferența între cei doi ca în teoria aceasta mitică a demonicului. În natura deterministă, matematică, plină de calcul și de causalitate mecanică a lui Spinoza nu este loc pentru „demonic”. Goethe găsește în demonic tot atâtea elemente cari sparg schema logică spinozistă: demonicul e irațional, se aseamănă totuși cu pro-

nia cerească, trăește din contradicții, e arbitrar și se complăce în imposibil. Dar în sistemul lui Spinoza nu încap antinomia și aventura, și mintea lui refuză să conceapă hazardul.

Goethe numește demonicul — (nu totdeauna) — o ființă, prin ceace în formula sa panteistă intră un corp străin și anarhic. Firește, demonicul devine o ființă numai pentru imaginația mitică. Dar nimic mai ușor decât să refaci panteismul înglobând în el și elementul anarhic. Operație de care Goethe însuși se îngrijește într'un scurt comentariu al ideilor sale asupra demonicului.

Când demonicul se manifestă într'un individ în toată plenitudinea, acesta e în stare să ia lupta cu toți oamenii și în plus și cu elementele firei. Puterile morale aliate în același cordon de apărare împotriva demonicului nu vor putea să-l zăgăzuiească. Nu-l poate distruge, zădărniciindu-i păcatul binefăcător, decât universul cu care și-a încercat puterea, și în care reintră așteptând un nou prilej de manifestare. Făcând acest comentariu în marginea propriului său mit, Goethe își reamintește o „ciudată și grozavă maximă” a celor vechi: „nemo contra deum nisi deus ipse”.³⁾ Astfel demonicul se reintegrează în divinitate. Demonicul e ieșirea din sine a divinității, o evadare a acesteia din ordinea logică și morală ce și-a impus-o: de aci puterea irezistibilă ce-l caracterizează, de aci latura pozitivă a manifestărilor sale cari diferă așa de binefăcător de cele negative ale drăcescului Mefistofel; de aci și întâmplătorul, capriciosul și providențialul în toate izbucnirile demonicului.

Dzeu e organic, câteodată paradoxal manifestat în contradicții. Când

¹⁾ Cunoscutului gânditor Jacobi — Goethe îi mărturisește: „Ich für mich kann bei den mannigfaltigen Richtungen meines Wesens nicht an einer Denkweise genug haben; als Dichter und Künstler bin ich Polytheist, Pantheist hingegen als Naturforscher, und eins so entschieden als das andere. Bedarf ich eines Gottes für meine Persönlichkeit, als sittlicher Mensch so ist dafür auch schon gesorgt“.

²⁾ Goethe: Dichtung und Wahrheit, cartea XX.

³⁾ Goethe, Cottasche Jubiläumsausgabe, 25. pag. 124.

e paradoxal Goethe preferă să-l numească „demon”. Dzeu întrucât are posibilitatea să iasă din sine, să lupte cu sine, să se joace cu sine, încercând imposibilul, devine Daimonion.

Există prin urmare panteism și panteism. Dumnezeu lui Spinoza e identic cu tot ce este, dar în această identitate el nu-și părăsește nici odată ogașele din veci orânduite. Dumnezeu lui Spinoza nu poate să altereze suma unghiurilor într'un triunghi. Dumnezeu lui Spinoza nu cunoaște farmecul aventurii și plăcerea unică a întâmplării. Dumnezeu lui Goethe e în aceeași măsură identic cu tot ce există, și lucrează în același chip după legi arhetipice (să ne amintim „fenomenele originare”), dar din când în când, dintr'o neînțeleasă superioritate și insondabilă înțelepciune își îngăduie salturile iraționale și paradoxalul demonicului.

Legenda spinozismului lui Goethe va trebui deci să îndure serioase revizui. Și chiar dacă Goethe s'ar declara postum, mai hotărât încă decât a făcut-o, drept auster urmaș al lui Spinoza, nu l-am crede. L-am aminti mitul demonicului, și nu l-am crede.

Goethe și filozofia istoriei

Am încercat să proiectăm ideile lui Goethe despre demonic pe un plan metafizic. Operația săvârșită credem că e deplin justificată prin înseși citatele rupte din scrisul lui Goethe. Am determinat locul „demonicului” în metafizica Goetheană, întrebându-l uneori termeni de cari el poate s'ar fi ferit, nu fiindcă acești termeni nu ar reda ideile sale, ci fiindcă prin acești termeni se „sistemizează” concepții cari ar trebui să rămână nesistemizate, în mitic clar-obscur. Goethe nu simpatiza cu „sistemele”. Ceeace nu ne împiedecă să ne vedem de drum și să fixăm locul „demonicului” și în alte domenii, urmărindu-i toată fenomenologia vastă și variată ca natura însăși. Dacă în capitolul precedent raportam demonicul la metafizic, în acesta vom face legătura între demonic și temporal (temporalul istoric). Un prilej pentru a vorbi totodată despre Goethe și filozofia istoriei în genere.

Tinerețea prodigioasă a lui Goethe coincide cu întâiele mijiri curioase ale filozofiei istoriei. Herder, cel mai complex filozof istoric al secolului al XVIII-lea, deși numai câțiva ani mai în vârstă, i-a fost cel dintâi dascăl de seamă. Herder a fost acela care a deschis ochii lui Goethe asupra importanței deosebite în domeniu istoric a factorilor etnici

și asupra altor puteri creatoare, pe cari filozofia istoriei de mai târziu dintr'un rău înțeles spirit de simplificare s'a străduit să le anuleze pentru ca rotunda identitate a formulelor teoretice să nu sufere nici o știrbire. Contactul plin de îndemnuri cu gândirea lui Herder a fost hotărîtor pentru Goethe. Sigur e că în ce privește atitudinea față de fenomenul istoric Goethe a acceptat cel puțin sugestii herderiene. Goethe a mai azistat în bătrânețe și la triumful, încoronat de recunoașterea puterilor lumești al ideilor lui Hegel. Dela Herder la Hegel spiritul de sinteză istorică a făcut un salt enorm, dar Goethe cu simțul de măsură ce-l caracterizează, nu s'a lăsat sedus nici de dialectica întortochiată în tact de trei, nici de „întoarcerea la sine” a ideii în marș universal, aici de foarte ispititoare teorie despre „cursele rațiunii absolute”. (Hegel, *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*). În genere, se poate afirma fără nici o șovăire că Goethe a fost un cap antiistoric. Istoria îl atrăgea mai mult prin precipităriile ei mitice-legendare, așa dar prin creațiile ei cari se găsesc oarecum în afară de timp. Istoria aparițiilor temporale și a succesiunilor cauzale îl lăsa indiferent. Când întâiele cercetări științifice au început să răstoarne anume mituri și să distrame aureola legendară a vechilor eroi, el n'a găsit pentru toată acea trudă savantă decât un cuvânt de protest. Detesta cu o mișcare bănuitoare din umeri historismul și nu voia nici decum să înțeleagă utilitatea problematică a distrugerii miturilor istorice. Protestele sale s'au dovedit a avea un temeiul destul de adânc. Astăzi un cercetător de seamă ca Gundolf scrie istoria — nu a lui Cezar, ci a mitului lui Cezar, fiindcă revenind la înțelepciunea lui Goethe mitul unu om i se pare cel mai prețios produs al trecutului și al tuturor frământărilor istorice.

Adversar atât al istorismului înecat în detalii cât și al speculațiilor de extremă simplificare a faptelor pe un fondal metafizic, Goethe își avea totuși păreri sale asupra istoriei⁴⁾ deși ea îl interesa relativ mai puțin decât alte fenomene umane. Evoluționismul herderian era mult mai aproape de stilul gândirii sale. Imaginația plastică a lui Goethe a lăsat posterității un simbol al evoluției istorice. Evoluția is-

torică a omenirii s'ar face în chip de „spirală”. Istoria ar fi o creație cu reveniri pe un plan superior, o înaintare în care nici o epocă nu se repetă exact la fel, și în care revenirile se săvârșesc veșnic pe altă suprafață ca răsucirile în progresiune ale unei spirale. Imaginea goetheană a spiralei, redând grafic evoluția istorică, e sugestivă și zace tocmai la mijloc între simbolul liniei drepte al acelor cercetători de azi cari văd în istorie o înaintare dreaptă în timp, o pură creație totdeauna nouă, și între simbolul cercului al acelor cari adulmecă în evenimentele istoriei anume legi ce implică repetiția. Concepția despre istorie a lui Goethe îngăduie spațiu larg analogiei. Ea va avea deci mai multă asemănare cu concepțiile istorice din linia Chamberlain—Spengler, decât cu filozofia unui Rickert deopildă. De altfel încă odată: concepția despre istorie a lui Goethe e — fragmentară. Aproape embrionară. Ca multe alte concepții ale lui Goethe tot-așa concepția sa istorică e întretăiată și de mitul demonicului, care pe noi ne interesează indeosebi. Istoria e între altele, după Goethe, cel mai rodnic domeniu de manifestare al „demonicului”.⁵⁾ Pentru a se manifesta cât mai impozant demonicul își alege personalități de format ca Petru cel Mare, ca Frideric, sau ca Napoleon. Ceeace înseamnă că istoria în culminațiile ei e în proporție copleșitoare opera demonicului. Dar lucrul acesta nu e tocmai nou după cele ce știm până aici despre demonic. Uimitor de adâncă pentru timpul lui Goethe, cu înclinări atât de raționaliste, este însă o altă observație a lui: „Demonicul își alege de preferință timpuri turburi. Într'un oraș clar și prozaic ca Berlinul n'ar prea găsi un teren potrivit”.⁶⁾ Cu alte cuvinte: timpul demonicului, sau al marelui creații pozitive și al faptelor ce fascinează veacurile, e timpul turbure, caotic, de criză și întunecare, de dezechilibru și fierbere. Peste epocile lucide demonicul nu se coboară în chipul limbilor de foc inspiratoare de gânduri și fapte ce rămân. Ceeace urmează e o simplă și logică consecință: într'un mare oraș, produsul caracteristic al epocelor lucide și de înaintată civilizație, demonicul se sufocă. Despre Goethe se vorbește de obicei ca despre „luminosul

⁴⁾ S'a găsit și pentru această latură a spiritului său un cercetător: F. X. Wegele, *Goethe als Historiker*, Würzburg, 1876.

⁵⁾ Jakob Burckhardt și Ranke recunosc rolul „demonicului” în istorie. Vezi în privința aceasta: Goethe, de F. Gundolf, pag. 616. Berlin 1920.

⁶⁾ Eckermann, *Gespr. m. Goethe* (Reclam) II pag. 229.

Goethe". Observațiile sale despre epocile întunecate ca spații vitale ale demonicului — ne lasă în privința „luminosului” Goethe cel puțin cu o nedumerire. Poate să fie numit fără rezerve „luminos” un om care îmbrățișa cu o parte a simpatiei sale vremurile tulburi, vremurile în care se întrupează demonicul, geniul clar-obscur al istoriei? Goethe a iubit și „întunecatul” și „tulburele” desigur nu așa de mult ca „luminosul”, dar aproape. Goethe a avut față de epocile turburi și demonice aceeași atitudine ca și față de demonici izolați: le iubea, le admira, dar nu le accepta.

Cultul inconștientului

Am văzut cum Daimonion se împarte între metafizic și temporalul istoric. Isvorând din metafizic (Dzeu evadat din sine) demonicul se manifestă în istorie (epocile tulburi). Uneltele lui sunt indeosebi oameni de mare format. Uneltele demonicului fiind oamenii, se impune și o determinare a demonicului față de conștiința omenească. Raportul acesta se poate defini astfel: Demonicul rămâne în acțiunea și creațiile sale, mai mult sau mai puțin, exterior conștiinței omenești. Demonicul e, cel puțin pentru conștiința omenească, inconștient.

Leibniz vedea în ceea ce se numește „inconștient” o realitate tulburătoare de limită, și îl socotea drept grad infinit de mic de „conștiință”. Energia interioară a monadelor sale e „conștiință” de toate intensitățile (ca filozof reprezentativ al secolului luminii, nici nu putea să vadă în ele altceva, decât „conștiință”). Cu un microscop simț pentru mărimile infinitesimale și pentru continuitatea fără de salturi a naturii, el acceptă și inconștientul ca realitate de hotar a conștiinței. Se făcea astfel înăilul pas spre teoria inconștientului ca realitate psihică și cosmică. Dela Leibniz încoace granițele proprii ale inconștientului se descoperă a fi tot mai largi. Pentru romanticii inconștientul și conștientul devin o polaritate, în care primul nume botează un imperiu mult mai larg decât al doilea. Inconștientului i se atribuie chiar legi aparte după cari lucrează cu mai multă inițiativă și încumetare decât conștientul, și un fel de suprarațiune care-i garantează și un mai mare succes decât celui din urmă. Inconștientul e înzestrat de către romantici cu daruri speciale cari îi asigură o întâietate față de conștiință. Când în partea a doua a secolului XIX-lea Hartmann își scrie metafizica inconștientului, nu face

decât să sistematizeze un material de observație mai bogat, dând proporții subtile un nou aspect ideilor despre inconștient cari se cuprind în transcendentalismul unui Fichte sau mai ales în grădina de sisteme a lui Schelling. Inconștientul a fost unul din termenii cei mai îndrăgiți de romantici, fie ei literați, fie psihologi, fie medici, fiindcă punea o etichetă simplă peste atâtea fenomene, indeosebi psihice, în cari ei adămeau un sens mai profund. De însemnătate, aici cel puțin, nu ni se pare înșirarea acelor fenomene, pe cari în metafizică sau în medicină, în psihologie sau în literatură, ei le subsumau inconștientului, ci faptul romantic prin excelență că prețuia inconștientul mai mult decât conștientul, apropiindu-l de divinitate. Romanticii aveau un fel de cult față de inconștient, și-l rezervau ca atribut aparițiilor de calitate superioară din diverse domenii. Bună oară nașterea „inconștientă” din sufletul autorului era pentru o operă de artă, o cheazășie de superioritate.⁷⁾ Sau o metodă de vindecare era mai apreciată în medicină decât se întemeia pe oarecare ocult mesmerism. Dzeirei însăși i se da atribute cari treceau dincolo de „conștient”, mai mult în sensul „inconștientului”, decât al „supraconștientului”...

În curentul acesta romantic de religiozitate a inconștientului îl surprindem și pe bătrânul Goethe când înzestreaază Demonicul cu origini subterane. Omul e posedat și inspirat de demonic fără să știe cum. Iraționalitatea demonicului are ascunzișuri ce rămân totdeauna sub pragul conștiinței omenești. Prin izele vrerilor noastre Demonicul trimite suveici nevăzute țesând în locul nostru, mai bine decât am putea noi prin orice efort de conștiință. Poate că în acest caracter inconștient dar pozitiv — trebuie să căutăm și deosebirea între Daimonion și Mefistofel, care e o întrupare a negațiunii intelectuale, o ipostază tăgăduitoare și sterilă a intelectului.

Legăturile lui Goethe cu cercul

⁷⁾ Într-o neașteptată contradicție de atitudine ajunge din pricina acestui cult al inconștientului Fr. Schlegel, și cu el tot romantismul, față de arta clasică. Ca romantici trebuiau să-și aperse arta lor, a caracteristicului, a interesantului, a exuberantului, dar în același timp trebuiau să recunoască că arta clasică era față de a lor mai naivă, mai „inconștientă” deci mai valoroasă. Clasicii, cari puneau accentul teoretic pe conștient, creiau inconștient, — romanticii, cari pun accentul teoretic pe inconștient, creiază mai conștient. De aci dileme și contradicții în tot complexul de valori și atitudini al romantismului.

romanticilor sunt cunoscute. Goethe era pentru ei zeul, (un zeu de mulțori foarte rezervat) care se îmbrățișa cu ei pe sub pământ ca copacii cu vlăstarele din jur. Raporturile s'au recit fără ca venerația romanticilor să sufere vre-o scădere, doar atunci când Goethe n'a putut să aprobe toate isprăvile lor — pentru el armonicul — de mulțori „patologice”. Nu trebuie să uităm că icoadna ce ne-a rămas despre Goethe e în cea mai mare parte o creație a romanticilor din jurul fraților Schlegel, așa de mult a lor încât, după cum Ricarda Huch ne spune, în cartea ei închinată romantismului, dacă bătrânețea lui Goethe ar fi fost întovărășită de-o altă generație, decât aceea a romanticilor, imaginea noastră despre el ar fi poate cu totul alta. Înrauririle lui Goethe asupra romanticilor se socotesc copleșitoare. Dar nu e mai puțin adevărat că și ei — dacă nu l-au influențat — i-au deschis cel puțin noui orizonturi (indeosebi spre poezia orientului), iar cei străini mai mult decât orizonturi (Eckermann crede a vedea în celebra „Marienbader Elegie” urme byroniene). Dacă influențele poetice ale romantismului asupra lui Goethe nu sunt multe, se poate totuși afirma fără șovăire că mitul demonicului e în anume privințe un reflex al exuberanței romantice.

Printre rândurile în cari Goethe vorbește despre demonic, el singur sau prin Eckermann, citești o nemărturisită tristețe. S'ar zice că mitul demonicului e regretul lui Goethe de-a fi prea măsurat, întrucâtva prin urmare de a nu putea fi numai „romantic” și de a fi trebuit dintr'o firească și necesară înțelepciune să-și zăgăzuiască ceea ce în el însuși era demonic.

O viață întreagă Goethe și-a reținut în alvii neted săpate — puterile demonice. O viață întreagă s'a stăvilit, s'a meșteșugit. Măsura a fost cucerită cu scumpe jertfe. Exuberanța romantică din jurul său stârnea în el amintirea propriului său Sturm und Drang. Tot ce mai putea bătrânul Goethe era să găsească o expresie fericită pentru puterile cărora el isbutise să le fie nobil cărmaci. Démonismul său refulat s'a tradus în ideea demonicului: un ventil romantic care asigura liniștea bătrânului înțelept.

Pe urmele psihoanalizei

Inconștientul divinizat al romanticilor nu are comun cu inconștientul psihoanalizei actuale decât numele. Ca sens doar ceea ce se ascunde în dosul acestui nume pentru orice înțe-

legere laică. Tăgăduirea, prin care inconștientul se așează în ambele cazuri în afară de conștiință, nu des-tăinuie încă nimic hotărît asupra tă-rămurilor, reale sau închipuite, de-numite la fel. Inconștientul cu ho-tare nestatornice al romanticilor era țeșut din ițe magice: derivau din el pentru știința și estetica romantică atât darul de a umbla lunatic peste case cât și darul de a crea o poe-zie, atât paradoxele nimicitoare de spații ale telepatiei, cât și capriciile independente de timp ale inspirației. Tot ce romanticilor li se părea neîn-țeles era socotit abur amețitor țesit din căldarea vrăjitoarească a incon-știentului. Inconștientul era un izvor ocult de fapte și gânduri incommensu-rabile.⁸⁾ Inconștientul romantismului e profund miraculos și în aceeaș mă-sură obiect de venerație pentru ini-țiați. Cu totul altceva inconștientul psihoanalizei: o mașinărie psihică în-că nu de tot cunoscută, dar în între-gime despoiată de orice miracol. O moară adâncă în care se macină și se transformă vechi și uitate zăcă-minte de conștiință. O mașinărie pe care psihologii și-o închipuie alcă-tuită pe scheletul câtorva legi ae-o matematică surprinzătoare. Incon-știentul psihoanalitic, departe de a fi substanță divină, păstrează în sine, închiși ca în beciuri subterane mon-ștri tuturor pornirilor rele. Inconști-entul psihoanalizei e și el izvor: de artă și gânduri mari — ca „terapie”, cele mai adesea însă numai de boale cări elimină pe individ din rosturile sale sociale. Scurt: izvor de cântece și nebunie.

Ceeace probabil rămâne defini-tiv din psihoanaliza timpului nostru — desigur încă foarte departe de a fi epuizată de cercetători și de sca-fandri — e mecanica psihică a trans-formărilor subconștiente, acele su-primări și alungări de conștiință în-inconștient, acele procese de altera-re ale organismului psihic prin ele-mente în veșnică răsămire, numai închise dar nu și sufocate în pivniți. Pansexualismul lui Freud e, după cum s'a mai susținut, desigur numai exagerare, isvorită din mândria dic-tatorială inerentă oricărei teoretizări, a unor fapte incontestabile, dar nu prea apropiate de proporțiile ce li-se atribuie. (Să nu uităm că elevi chiar de a lui Freud contestând pansexua-lismul, îngăduie sexualității doar rolul unuia din factorii însemnați în viața omului. Adler, Jung, Groddek.) În

ce privește descoperirea mecanicii inconștientului, psihoanalistii soco-tesc între înaintași îndeosebi pe Nietzsche, (dela care au împrumutat de ex. termenul de „sublimațiune”). Dar mult înainte, fără de a fi do-ctor, ci doar un excelent psiholog, Goethe a ghicit ceva din toată acea-stă psihoanaliză de azi. Câteva din analizele sale sufletești trebuiesc — prin mecanica ce o presupun — pri-vite fără înconjur ca „psihoanaliti-ce”. Opera lui Goethe, îndeosebi „Dichtung und Wahrheit” e o ade-vărată mină de comori psihoanaliti-ce. Goethe a cunoscut — aproape și „terapeutică” psihoanalitică. Se știe bună oară ce importanță deose-bită da el poemei sale „Marienba-der Elegie” în vindecarea de grava depresiune sufletească prin care a trecut când a creat-o. Dar și anali-zele sale psihologice sunt foarte in-structive. Astfel vorbind odată des-pre Byron, face acestuia o adevăra-tă „psihoanaliză”. Se știe că marele romantic avea între alte multe obi-ceiuri excentrice și acela de a bea singur în pivniță și de a împușca ceasuri întregi fără de rost cu revol-verul în vânt. Acestor descărcări nervoase Goethe le găsește următo-rea ingenioasă explicație: Byron se simțea, nu fără motiv, înconjurat de o lume de dușmani (la un moment dat isbutise să ridice toată Anglia împotriva sa). Obiceiul lui de a îm-pușca ore întregi, singur în gol, era efectul unei surescitări și rezultatul unei atitudini inconștiente de apăra-re! Credem că astăzi un Freud, psi-hoanalistul ticurilor și al maniilor, nu ar explica astfel ciudățeniile lui By-ron. Dar nu numai atât. Goethe mai cunoștea și alte subtilități psihoana-litice. Să ne amintim numai explica-ția ce o da el nașterii romanului Werther. Singur mărturisește că se temea să-l recitească pentru a nu re-cădea în starea patologică de care s'a vindecat scriindu-l. Iată în ger-mene toată teoria psihoanalitică des-pre geneza operii de artă sau cel puțin o aplicare evident psihoanal-itică a teoriei aristotelice despre „ca-tarsis”. Toate acestea le spunem oa-recum numai în paranteză pentru a arăta că Goethe avea o concepție despre inconștient, care depășia pe a romanticilor.

Legătura dintre Eros și creație a fost deasemenea cunoscută lui Goe-the. El știa că avântul erotic, țâșnit din nevoi sexuale e cel mai puternic element generator în orice domeniu de creație. În iubire Daimonion e în elementul său. Neapărat, lucrul ace-sta pare o banalitate dacă nu veche cât lumea cel puțin atât de veche ca

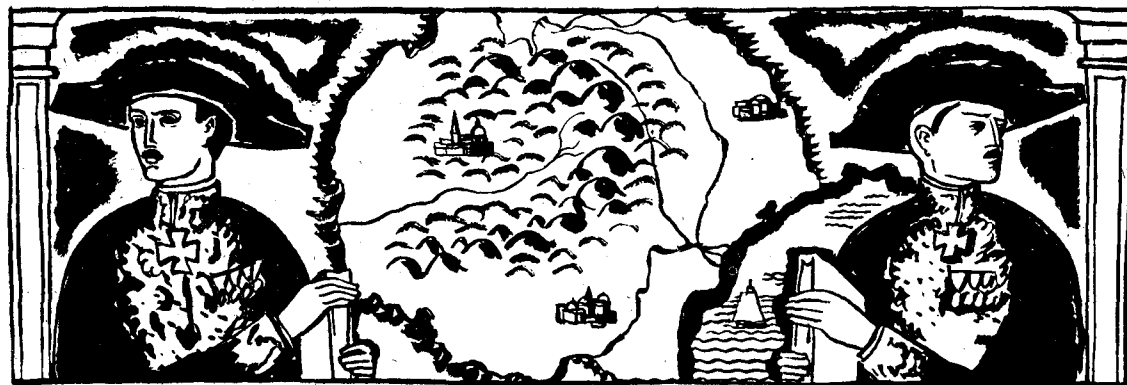
dialogurile platonice cari stabiliseră aceeaș legătură. Stăruim asupra ace-stei legături dintre Eros și Daimo-nion, fiindcă Goethe are în această ordine de idei și alte observații — cari ni se par vrednice de a fi sub-limate. Observațiile la cari facem a-luzie, sunt încă prea puțin cunoscute și în orice caz încă departe de a fi trecut prin tot controlul științific ce le merită. E vorba de puțin discutata teorie a lui Goethe despre „multipla pubertate” a geniului. Goethe susține că în vreme ce oamenii obișnuți au o singură pubertate, o singură perioadă de exuberanță erotică în care se simt lăuntric asaltați de-o cal-dă, străină, zăpăcitoare apă vie, o singură perioadă în care puterile to-pite în sânge le dau îndrăsneli des-interesate și în care cei mai mulți, chiar fără chemare, își încearcă în-tr'un fel darul creației, — omului de geniu, creatorului prin excelență, vrăjitorului și demonicului, îi este hă-răzită o repetată pubertate. Această repetată pubertate ar explica și tine-rețea reîncepută a creațiilor sale și uneori imposibilitatea de a săcăui până în cele mai albe bătrâneți. Fi-rește, pentru nimenea nu se potri-vește așa de mult această teorie a multiplei pubertăți, ca pentru Goe-the însuș. Nu e o întâmplare că ea a fost enunțată întâia oară de cel ce mai mult decât oricare altul i-a ex-periat temeiurile. Fără de un control științific e greu să se știe cât de în-temeiată e o asemenea observație. Dar chiar dacă nu s'ar verifica, ob-servația e atât de ingenioasă și re-sumă atât de bine și de seducător o seamă de fenomene, încât oricând va putea fi utilizată ca o admirabilă ficțiune.

Să resumăm: demonicul analizat din punct de vedere psihologic e de-terminabil îndeosebi prin termenul „inconștient”. În ce privește „incon-știentul” Goethe adoptase ideile tim-pului său, cari circulau cu deosebire printre romantici. Se da inconștien-tului mai ales un caracter magic, oc-cult, divinator. Dar Goethe enunță asupra aceluiaș „inconștient” și u-nele păreri în cari trebuie să vedem o întâie vestire a psihoanalizei. Goethe cunoștea ceva din mecanis-mul intim al inconștientului, terapia prin sublimațiune, importanța Ero-sului în viața inconștient demonică. Goethe avea despre inconștient o concepție mai vastă decât a romanti-cilor, și întrucâtva mai largă decât a psihoanalizei actuale: concepția goetheană le cuprinde pe amândouă, cea dintâi în întregime, a doua în stadiu embrionar.

(Va urma.)

LUCIAN BLAGA

⁸⁾ Romanticii aduceau inspirația arti-stică tot așa de mult în legătură cu somnambulismul, ca superrealității de azi creația artistică cu visarea fără control a inconștientului freudian.

Bloc balcanic și Federație europeană

Manifestările pentru pacificarea spiritelor în Europa se înmulțesc pe măsură ce efectele depărtate și întârziate ale războiului continuă a se face simțite, pretutindeni, pe întinsul vechiului continent.

Desigur, nu-i acum locul să reamintim seria acestor manifestări de care ne-am ocupat în nenumărate rânduri, când a fost ocazia, chiar în coloanele acestei reviste. Dintre aceste manifestări, cele din urmă și cele mai caracteristice sunt de imediată actualitate pentru că discuția asupra lor se desfășoară, acum, în opinia internațională.

Una dintre ele este o inițiativă privată privită cu simpatie în cercurile oficialităților direct interesate și tinde la realizarea pacificării spiritelor din peninsula balcanică pentru a duce, apoi, la un bloc sau federație a Statelor din Sud-Estul european.

Cealaltă, idee sau inițiativă particulară de câțiva ani, a fost însușită anul trecut de d. Briand, în numele Franței, și tinde la realizarea Federației europene în urma memoriului oficial adresat guvernelor vechiului continent.

Între aceste două manifestări tinzând la realizări pacifice, Mica Înțelegere și-a încheiat a 11-a conferință periodică prin declarații și hotărâri care vădese, din partea statelor membre, o inițiativă veche de zece ani și care a dat, până astăzi, rezultate admirabile pentru pace și siguranța europeană.

Proiectul blocului balcanic

Dacă s'ar pune cineva să caute originea ideii acesteia, i-ar trebui multă muncă și mai mult discernământ ca să ajungă la un rezultat cu siguranță supus contestațiilor. Ideea unei apropieri între popoarele balcanice este tot așa de veche pe cât de vechi și de adânci sunt neînțelegerile dintre aceleași popoare. Identitatea împrejurărilor istorice și așezarea geografică a dezvoltat, în

acelaș timp, dușmăniile neînduplecate, după cum a trezit, în mai mică măsură, și sentimente de solidaritate și interes comun.

În atmosfera generală de astăzi, a fost dat celui de al 27-lea congres organizat de Biroul internațional al păcii să se întrunească, în Octombrie 1929, la Atena. Desbaterile de atunci, între altele, au ajuns la concluzia că nu s'ar putea servi mai bine cauza păcii decât prin legături federale între statele aflate în condițiuni istorico-geografice identice, de vreme ce o legătură federală largă, între toți membri Societății Națiunilor, apare încă greu de realizat. Și cum Atena și Balcanii inspirau imediat pe congresiști, ideea unei apropieri între statele balcanice s'a născut aproape de la sine. Congresul de anul trecut a instituit un comitet de apropiere balcanică și a hotărât ca anul acesta, tot în Octombrie și tot la Atena să se întrunească prima conferință balcanică **neoficială**, din personalități reprezentative ale națiunilor respective spre a căuta modalitățile unei apropieri efective în acea parte a vechiului continent.

Convocarea primei conferințe balcanice din anul acesta, la Atena, coincide cu sărbătorirea centenarului Independenței grecești ai cărei eroi au conceput nu numai eliberarea nației lor, dar și cooperarea în pace și libertate a popoarelor balcanice oprimată în decurs de veacuri.

Inițiativa Biuroului internațional a dat loc, în primele zile din Iunie, la o mare dezbateri în Camera grecească provocată prin discursul dlui A. Papanastasiu, fost președinte de consiliu, care a avut un mare rol în organizarea și patronajul congresului pacifist de la Atena din 1929. Fruntașii tuturor partidelor grecești s'au pronunțat sinceri partizani ai blocului sau federației Statelor balcanice, iar Camera, într'o unanimitate impresionantă, și-a oferit pala-

tul pentru desbaterile viitoarei conferințe pacifiste balcanice.

Dar cu prilejul acestei desbateri, șeful guvernului grecesc, marele bărbat de stat, d. E. Venizelos, a ținut să precizeze punctul de vedere oficial față de idealul federației balcanice.

În rezumat, dsa a spus că inițiativa apropierei dintre națiunile S. E. european pornită din cercuri private, va trebui să-și păstreze, mai departe, caracterul neoficial. Oameni în afară de cadrul răspunderii oficiale și ai puterii de Stat, să ducă mai departe inițiativa, să adâncească în conștiința popoarelor respective necesitatea unei sincere apropieri și să pregătească terenul până când realizarea va deveni cu adevărat posibilă. Abia atunci le va veni rândul bărbaților de Stat și de răspundere să ia, asupra lor, lucrarea gata desăvârșită de ceilalți și s'o transpună în acte pozitive de putere publică. Și d. Venizelos exprimând, cu acest prilej, oarecare scepticism în privința posibilităților de grabnică înfăptuire a blocului balcanic, a ținut să afirme că sentimentul comunității intereselor nu-i destul de precis dezvoltat și de puternic la popoarele din Balcani spre a face să tacă toate celelalte considerații divergente. Contrar asigurărilor din declarații oficiale, nu toate cercurile influente din celelalte state balcanice sunt dispuse, ca și acelea din Grecia, să recunoască efectele nenorocite ale războaielor succesive și să încerce, prin urmare, la nevoie chiar cu oarecare jertfe de amor propriu și de egoism național, de a le evita pe viitor.

Fiind perfect de acord în principiu cu inițiatorii și partizanii blocului balcanic, d. Venizelos se deosebește de ei numai în privința metodelor de lucru. Deocamdată dsa socotește că n'a sosit încă momentul pentru intervenția directă a guvernelor și că totul rămâne pe seama inițiativelor și bunăvoiențelor par-

ticulare din lumea afacerilor, a presei, a Universităților și cercurilor intelectuale, pentru pregătirea spiritelor.

Dar tot așa de interesantă pentru ideea apropierii dintre popoarele balcanice a fost, propunerea din anul trecut, făcută într-o conferință publică, la Atena, de dl P. Papadopoulos. Ținând seamă de necunoașterea reciprocă dintre popoarele balcanice, de neîncrederea unora față de altele, de spiritul îngust ce se vădește la aplanarea oricărui conflict ivit între ele ca și de reaua dispoziție a masselor populare din Balcani, când este vorba de vecini, dl Papadopoulos a propus înființarea unui Institut pregătit de studii, în vederea înțelegerii balcanice, cu sediul la Atena, pus din interes de imparțialitate sub patronajul Societății Națiunilor, aproape după aceleași reguli de patronare acordate Institutului internațional de cooperare intelectuală. Institutul acesta al înțelegerii balcanice ar urma să îndeplinească, pentru conferințele balcanice anuale, rolul pe care secretariatul general dela Geneva îl îndeplinește, în fiecare an, la pregătirea adunărilor Societăților Națiunilor.

Proiectul de apropiere balcanică sprijinit din atâtea părți și sub diferite forme, în opinia grecească, se bucură de simpatii și în celelalte State interesate.

Astfel, din România, pe câte se știu de pe acum, va participa o importantă delegație la conferința dela Atena și va aduce partea de contribuție românească la realizarea ideii. Oficialitatea noastră, partizană tot așa de sinceră a înțelegerii balcanice, a făcut acte pozitive prin convențiile de conciliație și arbitraj pe care România le-a încheiat, în ultimii ani, cu Grecia și Jugoslavia, după cum a dovedit un larg spirit de împăciuire, față de Bulgaria, pentru lichidarea moștenirilor din trecut.

Dl. G. Mironescu, ministrul nostru de afaceri streine, vorbind ziaristilor cehoslovaci despre inițiativa blocului balcanic, s'a exprimat destul de categoric când a spus:

„Sunt state care nu s'au hotărât, până acum, să recunoască definitiv realitatea de după război. La început nu vor putea participa la Uniunea balcanică, decât Statele care recunosc sincer această realitate. Cu timpul însă, celelalte State își vor da și ele seamă că trebuie să participe la această uniune.”

Cât despre atitudinea Jugoslaviei, ea rezultă implicit din acordul cu Grecia prin care s'au lichidat toate divergențele din trecut și s'au pus bazele unei colaborări sincere pentru exploatarea liniei ferate Ghergheli—Salonic, cum și pentru valorificarea portului grecesc Salonic menit să devină piața cea mare a Balcanilor spre care se vor canali-

za toate curentele comerciale jugoslave dela Adriatică.

Dl Marinkovici, ministrul de afaceri streine al Jugoslaviei, vorbind ziaristilor, la București, a răspuns, astfel, la întrebarea corespondentului unui ziar bulgar:

„Un pact balcanic îl dorim cu toții, dar mai întâi trebuie să ne înțelegem asupra scopului final și să cădem de acord asupra celor ce avem de înfăptuit. Socotesc foarte utilă propaganda ideii, însă o acțiune diplomatică va trebui să precedă realizarea pactului. De asemenea, mai trebuie ca toate Statele balcanice să aibă aceeași politică, lucru care nu se întâmplă astăzi. Balcanii sunt încă o simplă denumire geografică. Este nevoie ca popoarele balcanice să priceapă că aceea ce le unește depășește prin însemnătate ceea ce le desparte.”

Formulele diplomatice întrebuițate de dnii miniștri Mironescu și Marinkovici, nu spun altceva decât că Bulgaria este departe de a adera din toată inima la proiectul blocului balcanic. Dimpotrivă chiar. Ecouri din presa bulgară, în legătură cu proiectata conferință dela Atena, ne îndreptățesc să tragem tocmai concluzia contrarie.

De pildă, ziarul *Slovo*, care exprimă părerile cercurilor macedonene, condiționează adeziunea Bulgariei de libertatea desăvârșită a propagandei bulgarești în țările vecine. În acelaș sens, officiosul francez al guvernului dela Sofia, *La Bulgarie*, sub pretext că examinează directivele politice britanice față cu situația din Balcani, spune categoric că nici schimbul de populații stabil și realizat convențional, nici voința de asimilare a minorităților n'au adus pacificarea sperată îndată după armistițiul general, în peninsula. Schimbul de populații (între Bulgaria, Turcia și Grecia. N. A.) a provocat mizeria și dușmănia emigranților, cum și sărăcirea unor regiuni odinioară înfloritoare, după *La Bulgarie*, iar asimilarea minorităților s'a isbit de rezistența dâră a acestor minorități însăși, care luptă pentru existența lor națională potrivit principiului de liberă-autodeterminare. De unde, rezultă implicit, refuzul Bulgariei de a adera la ideea unui bloc balcanic pe baza respectării tratatelor și a ordinii existente în peninsula.

Inițiativa dlui A. Briand

Dar mai importantă și în linii mult mai cuprinzătoare decât proiectul blocului balcanic ne apare inițiativa ministrului de afaceri streine francez, dl A. Briand, pentru constituirea Federației Statelor europene în cadrul Societății Națiunilor.

Și această idee ca și precedenta nu este nouă, ba chiar este foarte veche,

pentru că ne apare demult, sub forme variate, în toate proiectele pacifiste menite să înlăture războaiele și vărsarea de sânge. Nouă este, însă, inițiativa formală și oficială luată de guvernul unei mari puteri, dar mai ales nouă și surprinzătoare ne apare astăzi ideea din cauza nenumăratelor greutăți de realizare.

Dl Briand a vorbit, pentru prima oară, despre Federația europeană la a zecea adunare a Societății Națiunilor (în ziua de 5 Septembrie 1929) trezind atunci, pretutindeni, interes, surpriză și entuziasm. Dar inițiativa propriu zisă n'a fost luată decât prin memoriu distribuit la începutul lunii Mai a. c. celor 27 guverne europene ale Statelor-membre în Societatea Națiunilor, din partea guvernului francez, memoriu care, expunând în linii generale problema organizării unui regim federal european și formulând diferite sugestii sau întrebări, sfârșește prin a cere răspunsuri până la data de 15 Iulie.

Fără să intrăm în detalii, vom reține că memoriul guvernului francez întemeiat fiind pe sentimentul obștesc de nesiguranță, în fața primejdiilor pentru cauza păcii, cu toate eforturile repetate de a garanta pacea prin pactul Societății Națiunilor, prin conferințele dela Geneva sau prin acordurile dela Locarno, caută să înlăture această nesiguranță printr'un sistem coerent de organizare federală europeană. Considerentele introductive vorbesc despre „sentimentul răspunderii colective” în fața primejdiilor ce amenință pacea europeană, de „necesitatea stabilirii unui regim permanent de solidaritate convențională spre a se organiza rațional viața europeană”, de nevoia coeziunii „în gruparea forțelor materiale și morale ale Europei”, în sfârșit de fărâmițarea și risipirea puterilor economice ale vechiului continent prin efectul politicii protecționismului vamal, agravat încă din cauza întinderii frontierelor noi pe temeiul tratatelor care au urmărit satisfacerea aspirațiilor naționale (peste 20 mii km. de bariere vamale stingheritoare liberei circulații interioare a persoanelor și bunurilor din cuprinsul Europei).

Într'un cuvânt, federația europeană ar însemna unirea pașnică a Statelor vechiului continent pentru a asigura, fiecăruia în parte și tuturor laolaltă, viața și prosperitatea. Popoarele au sentimentul necesității acestei uniri, iar guvernele trebuie să ia asupra-și răspunderea de a se rosti asupra proiectului căci altfel totul ar rămânea la voia întâmplării.

Nesiguranța și instabilitatea schimburilor economice fiind o cauză permanentă de conflicte foarte primejdioase

pentru pacea generală, memoriul precizează că politica de unire europeană pleacă dela o concepție absolut contrară aceleia care a determinat altădată, în Europa, alcătuirea de Uniuni vamale prin scăderea înlăuntru a barierelor vamale spre a le ridica mai sus față de acei din afara lor, împotriva cărora Uniunile se transformau în adevărate instrumente de luptă.

Intreaga organizație s'ar întemeia pe planul suveranității absolute și a independenței politice a Statelor membre subordonând problema, sub aspectul ei economic, realizării în cadrul politice. Siguranța și conservarea situației actuale a Statelor fiind intim legată cu problema progresului pe calea uniunii politice, planul general de politică economică și vamală a Europei s'ar elabora, în urmă, ținând seamă de interesul fiecăruia. A pune altfel problema viitoarei organizări federale ar însemna să se trezească, dela început, teama și neîncrederea Statelor mai slabe economicște de a se vedea expuse, fără nici o garanție și fără compensație, dominației politice putând rezulta dintr'o dominație industrială a statelor mai puternic organizate.*)

Viitoarea organizare federală ar cuprinde o conferință europeană alcătuită din reprezentanții tuturor guvernelor membre în S. N. și aceasta ar deveni organul conducător esențial în legătură cu S. N. Puterile conferinței, organiza-reu prezidenției, sesiunile, etc., s'ar stabili în viitoarea adunare constitutivă a statelor europene. Primul pas realizator va trebui să fie acceptarea principiului uniunii europene, fără rezerve sau reticențe, uniune și nu unitate tocmai spre a avea elasticitatea strict necesară respectării suveranității și independenței statelor, dar care să le asigure, în acelaș timp, folosul solidarității colective în toate chestiunile de ordin politic, generale sau particulare. O asemenea concepție de cooperare europeană, sugerează memoriul, ar putea avea drept urmare dezvoltarea generală, în Europa, a sistemului de arbitraj și siguranță, precum și extinderea progresivă, la toată comunitatea europeană, a politicii de garanții internaționale inaugurată la Locarno până la integrarea acordurilor sau seriilor de acorduri particulare într'un sistem mai general. (D. p. Mica Antantă sau pactul româno-polon.)

Un serviciu permanent de secretariat, oricât de redus la început, va fi nece-

*) La noi temerea aceasta a fost categoric exprimată de d. M. Manoilescu, ministru de comunicații, într'un articol publicat anul trecut în „Observatorul” sub titlul „Statele Unite ale Europei: aspectul economic.”

sar spre a asigura aducerea la îndeplinire a instrucțiilor comitetului inițiator, pentru transmiterea comunicărilor diferitelor guverne, convocarea conferinței, pregătirea desbaterilor, etc.

Memoriul se încheie cu o serie de sugestii în privința studierii chestiunilor practice de aplicare a principiului de uniune europeană în materie de economie generală, utilaj economic, comunicații și transit, finanțe, muncă, igienă, cooperare intelectuală, raporturi inter-parlamentare, administrație colectivă, etc.

Desbaterile despre memoriul dlui Briand au început imediat, în opinia internațională, și, din primul moment, s'au vădit două curente sau tendințe deosebite:

1. Deoparte, curentul partizanilor proiectului cari sunt de acord cu premisele și punctul de plecare al viitoarei organizări: *statu-quo actual politic-teritorial*;

2. De alta, adversarii lui, cari subordonează orice luare în considerație a proiectului *revizuirii prealabile a tratatelor*.

Printre acești adversari, cel mai hotărât și mai categoric pare a fi Italia care, prin glasul dlui Mussolini și prin articole din presa oficioasă, pretinde că ordinea politică-teritorială actuală din Europa nu poate fi acceptată ca bază a Federației.

Prin urmare, întâi revizuirea tratatelor și pe urmă federația.

Italia în această atitudine, nu se arată numai ca o apărătoare a foștilor inamicii „executați” prin tratatele de pace, dar pretinde că ea însăși fiind nedreptățită prin pacea de Versailles, are dreptul la o reparație prealabilă spre a-și da asentimentul la proiectul francez.

Ecouți din alte State, foste inamice vorbesc despre cele 4 baze diferite ale Federației europene, dar care laolaltă alcătuiesc un indivizibil: baza *juridică, morală, politică și economică*.

Pentru baza juridică, acordul va fi foarte lesne întrucât principiul egalității de drept a Statelor este demult și universal admis în doctrina internațională.

Baza *morală* cerând ca federația Statelor europene să se întemeieze pe dreptate, adică pe o stare de lucruri dreaptă, chestiunea nu se va mai putea rezolvi tot așa de ușor. În teorie și la nevoie, s'ar găsi, poate, o definiție a justului și injustului, dar în practica înfăptuirilor omenești relativitatea aprecierilor ne pune aproape în neputință de a deosebi binele de rău. Și, apoi, în această materie a dreptății tratatelor de pace stabilite prin forța armelor, se găsește față'n față două puncte de vedere diametral o-

pute, două interese contradictorii în care elementul moral se împreună cu cel politic și implicit atinge elementul economic.

Adversarii ordinii internaționale existente socotesc că tratatele nu sunt drepte și rânduelile politice, precum și complimentul lor economic, apar ca stări de lucruri nedrepte pe care nu s'ar putea așeza o organizație federală cu tendințe de stabilizare definitivă și garantare a situațiilor prezente

Graba discuțiilor cu scopuri realizatorii imediate ar putea strica mai mult decât să folosească inițiativei dlui Briand.

Părerea aceasta a fost exprimată din primul moment de d. Záleski, ministru de afaceri streine, în numele Poloniei, care n'ar avea motive să fie împotriva Federației așa cum a fost concepută de inițiatori.

Cât privește Mica Antantă, în conferința periodică ultimă dela Strbske Pleso, și-a dat cu entuziasm adeziunea la inițiativa franceză pentru că procedând la un sincer examen de conștiință, cei trei miniștri de afaceri streine, dnii Mironescu, Beneș și Marinkovici, au constatat că de zece ani Cehoslovacia, Jugoslavia și România nu făceau, în mic, decât o fericită și rodnică experiență de sub-federație europeană, limitată, regională, în Europa centrală, conformă cu spiritul Societății Națiunilor și, cu idealul de pace și stabilizare cuprins în memoriul dlui Briand.

De aceea, la Strbske Pleso, Mica Antantă a făcut un pas mai departe în domeniul intereselor economice, realizând acorduri noi spre completarea și desăvârșirea vechei federații central-europene politică și care-i concordantă cu scopurile instituției genezeze.

Printr'o grabă lesne de înțeles și bine chibzuită, Mica Antantă a voit să desăvârșească, în fapt, modelul de Federație mică, admis *volens-nolens* de adversari ca și de prieteni, spre a stimula încrederea, voința și capacitatea de realizare a inițiatorilor Federației mai mari, în cadrul european general.

N. Dașcovici

Observațiuni asupra învățământului chimiei în școala noastră secundară

1. Slaba pregătire a bacalaureaților la științele experimentale și în special la chimie

Scăderea nivelului general al pregătirii absolvenților liceelor noastre este o tristă și banală constatare, ale cărei cauze adânci și multiple și ale cărei consecințe neplăcute au făcut obiectul multor studii și discuțiuni, au dat naștere la îngrijorate comentarii.

Dintre toate obiectele însă, mi-se pare că chimia și fizica sunt acelea la cari absolvenții aproape tuturor liceelor se prezintă, în mod constant și general, cu nivelul de pregătire cel mai scăzut. De la început trebuie să constatăm că chiar elevii profesorilor buni și conștiincioși, elevii liceelor model și ai seminarelor pedagogice chiar, se prezintă mult mai slab decât ar fi permis să ne așteptăm după calitatea profesorilor și nivelul general al acelor școli. Constatarea constantă și aproape nedesmințită a acestui fenomen la toate comisiunile de bacalaureat și la toate universitățile ne lasă să bănuim că avem, pentru aceste obiecte, cauze mai adânci și mai constante decât pentru celelalte materii.

În adevăr, o observație generală ne arată că, chiar în condițiile vitrege de azi, un număr apreciabil de liceeni precoci și cu deosebire binedotați, colaborează, încă de pe băncile liceului, la gazete literare și matematice, făcând astfel dovada unei culturi disproporționat superioare mediei generale. Atari manifestări chiar de un nivel foarte scăzut, nu vom întâlni nici odată în domeniul nostru.

Dela început trebuie să înlăturăm explicația ieftină, că situația s'ar datori faptului că chimia și fizica sunt materii aride, grele și neplăcute elevilor. Nenumărați sunt elevii de liceu cari încearcă și reușesc chiar să-și facă un mic laborator acasă și se ocupă cu mai multă sau mai puțină pasiune de experiențe de chimie.

Din cele de mai sus ajungem neapărat la concluzia, că școala secundară trebuie să păcătuiască sistematic și grav în pregătirea elevilor; iar efectul fiind general, urmează neapărat că adevărata cauză a situației nu trebuie și nu poate fi căutată în nepregătirea și lipsa de interes a profesorilor, cari în genere nu sunt nici mai buni, nici mai răi, decât la celelalte materii, iar în unele cazuri sunt

elemente chiar superioare situației lor în învățământ.

Nu ne rămân deci decât trei cauze: *programul, metoda și cărțile didactice.*

O simplă privire mai atentă ne va fi de ajuns să vedem că din câte trele aceste puncte de vedere se păcătuiește sistematic și intensiv.

2. Principiile metodologice ale predării chimiei

Chimia ca și fizica sunt științe experimentale, cari formează temeiul cunoștinței noastre despre natură și al înțelegerii proceselor biologice. Încă mai mult decât limbile moarte și vii, și — ori ce s'ar zice — cel puțin în aceeași măsură ca literatura, istoria și geografia, ele sunt indispensabile culturii generale.

Fiind vorba de cultură generală, se înțelege că studiul chimiei în liceu trebuie să se armonizeze acestui scop și nu să fie în primul rând o pregătire de specializare, căci nu din fiecare elev va ieși un student la fizicochimice.

Aceasta înseamnă că studiul lor în liceu trebuie să aducă pe de o parte acel minimum strict necesar de cunoștințe elementare asupra realității fizice; iar pe de altă parte metodică de gândire caracteristică disciplinei acesteia speciale. Aci mai puțin decât oriunde e vorba de a înmagazina un număr mai mare sau mai mic de nume și de clișee disparate. Mai mult decât în orice disciplină e vorba aci de a învăța să vedem, să înțelegem și să gândim într'un fel caracteristic și special.

Pentru a atinge acest scop, drumul de urmat e limpede: E acela pe care l-a urmat omenirea în dezvoltarea însăși a științelor. Dela contactul cu câteva realități fizice, dela un mic număr de constatări experimentale, ne ridicăm prin inducțiune la formularea legilor generale ale fenomenelor, la cunoașterea legilor fundamentale ale naturii, la teoria mecanismului fenomenelor naturale. Aceasta este partea cercetătorului de nou, a creatorului. Din aceste legi și teorii tragem apoi *deductiv* concluziile privitoare la alte categorii de fapte. Cu ajutorul teoriilor *coordonăm și prevedem.* Aceasta este partea celor mai mulți, utilitatea științei pentru cei ce o aplică, fie în practică, fie pentru a înțelege și urmări probleme din alte discipline.

Aceasta a fost și este, schematic și sumar exprimat, geneza acestei fructuoase cunoștințe fizico-chimice a lumii, în care din opera inductivă a cercetătorului a ieșit sistemul de teorii comode și folositoare, de clișee de gândire, cari ne permit, delacaz la caz, să interpretăm și să prevedem calitativ și cantitativ mersul fenomenelor.

Drumul urmat de programa de studii nu poate fi nici el altul: Pe un număr foarte limitat de experiențe și observațiuni ajutăm pe elev să regăsească repede *inductiv*, elementele fundamentale ale legilor și teoriilor generale ale chimiei.

După aceasta îl învățăm a se sluji *deductiv* de aceste legi spre a prevedea, coordona și înțelege fenomene noi din domeniul specialității, sau din domeniul învecinate.

Astfel, după cum embrionul animalului superior ne prezintă „en raccourci“ schița evoluției sale în trecutul geologic, tot în aceeași măsură învățământul trebuie să schițeze opera evolutivă a secolelor trecute, urmând principial drumul dezvoltării științei. Mai întâi un număr foarte limitat de fapte și date experimentale interesante și caracteristice: Capitalul de cunoștințe experimentale, contactul cu realitatea concretă. Apoi, pe temeiul lor, apar *prin sugestia profesorului*, generalizări și schițări pur calitative și timide de legi și teorii. Aceasta ar constitui prima etapă de introducere (cursul inferior) și ar corespunde stării embrionare a științei.

În a doua etapă cunoștințele se reiau și se precizează, iar teoria și legile generale își schițază pe cât se poate mai bine caracterul lor cantitativ și precis, în scopul ca apoi elevul să se exercite a utiliza *deductiv* legile generale astfel obținute spre a coordona, înțelege și din când în când a prevedea singur mersul fenomenelor celor mai de seamă cari sunt la baza înțelegerii lumii încunjurătoare.

3. Cum sunt realizate programatic în învățământul nostru secundar aceste principii

Cam așa s'a procedat de altfel chiar în programa actuală pentru o parte din științele naturii. Nu însă și cu chimia, spre deosebire de vechiul program. Mai întâi în prima etapă. Ea cere cunoașterea unui mic număr de fenomene caracteristice și bine alese. Trebuie făcute aceste experiențe cu elevii, măcar demonstrativ.¹⁾

Programul nostru nu *impune* însă acest minimum de experiențe, cari *trebuie* făcute și nici nu alege pe cele mai fericite. Se cunosc motivele cari se aduc împotriva acestei impunerii, dar se poate dovedi că ele nu stau în picioare.

Deci, prima greșală programatică: chimia, știința experimentală prin excelență, a cărei înțelegere și dezvoltare se întemeiază tocmai pe contactul cu realitatea experimentală se face în marea majoritate a liceelor (chiar la unele seminare pedagogice) *cu creta la tablă*, sau pe exemple tot atât de puține, cât și de rău alese și de rău tălmăcite.

¹⁾Supraîncărcarea clasei, numărul mic de ore ș. a. m. d., nu vor putea mult timp permite atingerea idealului visat de pedagogii moderni ca elevii să ia direct contact cu **realitatea** experimentând ei însuși.

E evident că, în astfel de condiții, chimia se începe mult prea de vreme în liceu, copiii fiind prea fragezi pentru a trage vre-un folos numai închipuindu-și experiențele dintr'o descriere și dintr'o figură.

În etapa a doua păcatul inițial continuă cu aceeași intensitate și i se adaugă un al doilea și chiar un al treilea cari îi potențează efectele: Fără a se continua serios, măcar cu metoda acelei pseudoinducțiuni pe hârtie, utilă cel puțin ca exercițiu mental, se enumeră și se descriu disparat și fără legătură organică serioasă între ele diverse fenomene și corpuri, relatând diferite experiențe *cu creta*, și eliminând orice pregătire a elevului pentru utilizarea *deductivă* a teoriilor generale. Din acest punct de vedere programa actuală e cu totul incompletă și fundamental greșită.

Dovada: Chimia fără formule raționale este azi ininteligibilă și absolut inutilizabilă. Fără teoria atomică, adică fără precizarea legii lui Avogadro a greutăților moleculare și atomice, a noțiunii de echivalent și valență, toate formulele raționale sunt fără înțeles și utilitate, sunt tocmai negația principiilor pedagogice expuse în program. S'a spus de cei cu insuficientă cultură chimică și necunoscători ai metodelor pedagogice ale școlii germane moderne, s'a spus și s'a repetat că aceste noțiuni sunt prea grele, că cer cunoștințe de fizică și algebră, neînvățate încă în clasa IV-a. *E cu totul fals*. Teoria atomică, definirea și utilizarea greutăților moleculare și atomice, precum și stabilirea pe bază de date de analiză cantitativă a formulelor brute și raționale nu cere decât cunoștințe de aritmetică din clasele primare, rapoarte și proporții. Ea se poate face în două lecții cel mult și se poate face deja în a patra sau a cincea lecțiune de chimie.²⁾

Hotărît programul păcătuiește din multe puncte de vedere. E făcut și fără iubire și cu multă lipsă de atenție. Dovezile sunt legiune: Elevii vor trebui să învețe ce-i aceea „sistemul periodic“, fără să aibă însă idee de ce este în realitate și cum se află o greutate atomică. În clasa a patra la azot nu se vorbește despre *amoniac* (1), în clasa a cincea se vorbește de parfumuri, la acizii organici se vorbește de acid formic, citric, tanin, dar nici un cuvânt de *acidul acetic*, cel mai însemnat și cunoscut. Vorbește despre fermenți fără a defini cataliza și catalizatorii anorganici, etc., etc.

Și să se noteze bine că programul *interzice profesorului și autorului să introducă chestiuni afară din program*.³⁾

Iată deci schițată numai în linii generale una din cauzele adânci ale nepregătirii în chimie a absolvenților noștri: *Programul și metoda impusă de el*.

²⁾ Această lipsă a programului e de altminteri o caracteristică a unei mentalități greșite generale la noi: groaza de definiții precise și de teorii, ea însăși un efect de pendulare în extrem al reacțiunii pedagogilor împotriva excesului de abstracțiuni din programele de acum 50 ani.

³⁾ Noroc că îi lasă libertate în așezarea materiei preserise, ceea ce permite unui autor inteligent să repare anumite greșeli și paliereze unele lipsuri.

4. Cum sunt realizate aceste principii în cărțile didactice aprobate de Minister. Un exemplu succint

Și acum cărțile didactice! Cărțile didactice trebuie să trateze materia din program așa cum este expusă acolo — și am văzut cum este expusă — sub pedeapsa de a nu fi aprobate. Căutând a se ține servil și fără judecată de indicațiile sumare și defectuoase ale programei, e de mirare oare că nu avem până în prezent nici o carte măcar bunăsoară de chimie pentru cursul superior?

Ceeace este mai grav este că la greșelile programului se adaugă foarte ades nu numai lipsa de îngrijire și de seriozitate a autorilor, dar uneori o incultură și o incapacitate uimitoare.

Mă voi mulțumi cu câte-va exemple din una din cele mai răspândite cărți (a învățat și băiatul meu după această carte!). Extrasele sunt după ediția aprobată anul trecut.⁴⁾

În aceste cărți de „Fizică și chimie“ pentru Cl. IV și V-a găsim de pildă:

La pag. 42 ca explicare a legii proporțiilor definite „...căci atomii se comprimă între ei (sic!)“

La pag. 43. „Definiție“. Se numește Valența unui element numărul de atomi streini (sic!) cu care un atom poate să se combine“. După această mirobolantă definiție, Calciul în CaO e monovalent, Carbonul în CO și CO₂ mono-, respectiv bivalent etc.! La aceeaș pagină mai jos: Cauza fenomenelor termochimice este „că atomii lor se atrag între ei și se ciocnesc (sic!!), din care cauză se desvoltă căldură“.

Câteva pagini mai departe avem (pag. 48) o tot așa de mirobolantă definiție a metalelor. „Metalele sunt corpuri simple cari au însușiri contrare de ale metalozilor“ (!!!)

O tot atât de fermecătoare definiție a fermentilor găsim în volumul următor (cl. V-a), la pag. 59. „Fenomenul chimic produs de fermenți se numește fermentațiune.“ „Ori ce ființă vie sau materie organică care produce fermentație se numește ferment.“ Și astfel elevul știe acum ce este un ferment!

Cărțile acestui autor și ale altora de acelaș calibru sunt aprobate și reaprobate, iar profesorii pe baza acestor aprobări, sau ca să facă pe placul inspectorilor respectivi le dau cu seninătate elevilor, cari *învață* (!!) după astfel de manuale. Nu pare oare cam ușuratică aprobarea și recomandarea unor atari „manuale“?

Nu se întrebă nimeni de primejdia lor pentru bunăstarea mintală a elevilor? E atunci de mirare de ce învățământul chimiei, în primul an de Universitate, pare extrem de greu și se reduce mai ales la o grea *contraeducație*, la curățirea terenului de inextricabilul complex de erezii și enormități „învățate“ în liceu?

E remarcabil că în congresul de astă primăvară, la Cernăuți, colegii din învățământul secundar au relevat și ei gravitatea chestiunii, cerând Ministerului să nu mai aprobe cu atâta ușurință cărțile didactice și pe de altăparte să nu mai admită ca Inspectorii să figureze ca autori de cărți didactice.⁵⁾

⁴⁾ Nomina odiosa.

5. Primul pas pe calea cea bună. Manualul de chimie pentru liceu al dlui G. A. Dima

Sper că am reușit să evidențiez cauzele adânci ale nivelului excepțional de scăzut al absolvenților noștri: Programe și metode rele și cărți mult mai proaste decât programa și ai căror autori nu numai că nu cunosc principiile metodologice, dar unii nu stăpânesc nici măcar noțiunile elementare prevăzute în program și cerute elevilor! Asemenea cărți merită crudul epitet, dat de marele Ostwald unui alt manual foarte răspândit în școlile noastre, „plesiosaurii cărților didactice“.⁶⁾

N'aș fi ridicat totuși aceste critici, căci am oroare de critica negativă. Dacă o fac, este fiindcă, pentru prima oară în România s'a făcut acum de curând o încercare eroică de a ieși din perioada pe care, cu marele autor german, o voi numi a „plesiosaurilor didactici“. Vreau să vorbesc de *noile cărți de chimie ale Prof. G. A. Dima*, pentru cl. IV și V-a de liceu.

Am zis că aceste cărți reprezintă o încercare eroică și iată de ce: Osatura programatică pe care programul o impune cărților didactice este osatura „monstrului preistoric din punct de vedere pedagogic“ al lui Ostwald. Gh. A. Dima, pionierul de prima oră al pedagogiei moderne pe terenul fizicii și al chimiei în liceul românesc, a încercat, în limitele și în corsetul ucigaș al acestui program, așa cum l-am descris mai sus, să scrie un manual de chimie pentru liceu, în spiritul pedagogiei moderne. Voi expune aci în mod mai mult decât sumar caracteristica generală a operei autorului, lăsând pe cititor să vadă și să judece singur valoarea didactică și literară a cărților.

În primul rând, în afară de cunoscuta-i rigurozitate științifică a definițiilor și legilor, autorul întrebuintează sistematic metoda inductiv-deductivă așa cum am preconizat-o mai sus. Caracteristică e preocuparea constantă de a selecționa și reliefa chestiunile tratate, potrivit însemnătății lor științifice, practice sau educative. Chestiunile principale sunt tipărite cu caractere obicinuite, lucrurile foarte importante cu caractere grase, adausurile interpretative și aplicative, neobligatorii după litera programei, alese într'un scop anumit, pe care îl vom vedea mai jos, sunt scrise cu „petit“.⁷⁾ Cu o perseverență nedesmințită, autorul tinde spre o cât mai mare continuitate și unitate, ceeace nu e cel mai mic dintre meritele acestui cunoscut pionier al pedagogiei. De mare folos sunt în această privință recapitulările sistematice, „popasurile retrospective“, cum le numește autorul. Departe de a fi obicinuitele rezumate „tale, quale“, ele sunt, după sistemul lui Ostwald, inducțiuni și generalizări noi, tinzând la unificarea și coordonarea mai accentuată a cunoștințelor elevului.

⁵⁾ Că lucrul a pornit dela Cernăuți nu trebuie să ne mire: Colegii minoritari, și în special cei dela școlile germane, având la îndemână splendidele manuale germane, având la îndemână splendidele manuale germane, sunt prea isbiți de diferență. Cum vrem să atragem pe minorități spre școala și cultura noastră, când diferența de nivel între ceeace au și ceeace le oferim e așa de mare?

⁶⁾ Într'o cunoscută revistă pedagogică germană.

⁷⁾ Chestiunile esențiale conform programei (clasei IV) sunt desvoltate în vreo sută de pagini de tipar. Intregirile, explicațiile, exercițiile și lecturile cuprind în total încă vreo sutătreizeci de pagini scrise cu petit.

Cu deosebire remarcabilă și absolut originală în literatura didactică românească este preocuparea constantă a autorului de a introduce, sistematic și la oricare ocazie o găsește propice, noțiunile de chimie fizică, adevărata osatură de susținere a înțelegerii mersului fenomenelor chimice. Pentru prima oară un autor român caută serios și sistematic a introduce în chimia noastră de liceu mentalitatea sănătoasă a chimiei fizice. La fiecare pas se vedește titanicul efort al autorului de a adapta cartea la nevoile moderne stabilind legătura adâncă între fizică și chimie, în cadrul unui program perimat și inadecuat și de sigur că fatal se resimte de această situație: Părțile esențiale, cari nu se găsesc și deci nu sunt admise de program, au fost strecurate diplomatic în corpul cărții, în notițe și adausuri, dar mai ales în acele popasuri recapitulative și bucăți de citire pline de nouăți pentru elev. Fiecare paragraf, aproape fiecare rând din acestea corespunde unei intenții pedagogice bine determinate.

Sinteza generală dela finele manualului dovedește că, procedând cum am expus noi la început, la punctul 2, se pot face accesibile elevului cele mai cuprinzătoare generalizări și deci cele mai abstracte noțiuni. Această realizare concretă îmi întărește convingerea, de mult timp făcută, că se pot introduce fără grije în program, acele noțiuni și directive strict necesare cimentării și înțelegerii integrale a chimiei. Ele pot fi expuse în modul elementar și atractiv necesar unei bune cărți didactice.

Hotărît, cărțile de chimie de curs superior ale dlui Dima reprezintă, ca intenții pedagogice și directive, un unicum și o profundă inovație în literatura didactică dela noi și ar fi de dorit ca această inovație să aibă imitatori și mai ales să fie primită și înțeleasă cum merită.

6. Un apel către colegii pe cari îi interesează mai de aproape problema pusă aci

E de dorit ca aceste cărți, sau măcar directivele din ele, să găsească asentimentul unanim al bunilor profesori, pentru a putea cere Ministeru-

lui să modifice programa în acest sens. Aceasta o cere atât interesul unei pregătiri serioase de bacalaureat (interesul de cultură generală) cât și mai ales pentru pregătirea elementară premergătoare studiului științelor în universități. De aceea nu numai ca părinte, speriat de ceea ce am văzut în cărțile de tipul celor citate mai sus, nu numai ca examinator în diferite comisii, dar mai ales ca om de școală, specialist, mă adresez insistent colegilor de seamă din învățământul secundar, rugându-i să-mi comunice părerile și propunerile lor în această privință. Suntem la o răscruce evolutivă din cele mai însemnate ale învățământului nostru. Am ajuns foarte târziu la ea, dar în fine am ajuns. Primul pas și cel mai greu — începutul, s'a făcut; dar el nu însemnează nimic, căci rămâne un progres pur platonice, fără consensul cercurilor conducătoare și mai ales al elementelor distinse din învățământ. Ei vor hotărî și numai ei vor purta de aci înainte răspunderea, dacă rămânem sau nu mai departe la „plesiosaurii didactici“, dacă suntem siliți sau nu să pierdem energia și anii de muncă a studenților la universitate, făcând contraeducația necesară stărpirii ereziilor și mentalității primitive și terțe a terre date de liceu și mai ales de cărțile utilizate aci.

De răspunsul lor depinde deci viitorul pregătirii chimice în Țara noastră.

Ii rog deci pe colegii, cari vor folosi acest manual, să binevoiască a-mi comunica, la finele anului școlar sau chiar mai de vreme, dacă felul cum e tratată chimia în această carte, adică în spiritul chimiei fizice, ușurează sau îngreunează munca elevilor și a profesorului; dacă el deșteaptă mai mult interes pentru chimie decât manualele de tipul amintit mai sus, sau dacă au de făcut alte observații pentru viitor. Ii rog totdeodată, ca fost președinte al congresului chimiștilor din anul acesta, și ca profesor de fizico-chimie la Universitate, să pregătească această chestiune pentru o reuniune viitoare. Prea mult am reformat pe apucate, fără experiență proprie inteligent și temeinic urmărită și de aceea am ajuns la starea de azi.

Dr. Dan Rădulescu.

SCRISORI DIN PARIS

Sămănătorii de antipatie

Trăim într'o epocă în care omenirea obosită, mutilată, anemiată de recentele mari masacre, se află în faza eforturilor pacifiste. Cei mai mulți doresc pacea și cred sincer că o vor avea, alții, mai clar văzători, o doresc și ei din tot sufletul, dar nu îndrăznesc să-și facă iluzii. Istoria ne e la îndemână pentru a ne convinge că, toate epocile războinice s'au încheiat cu un imens desgust al oamenilor pentru pornirile lor sanguinare. Tuturora le-a succedat o eră în care o pace năzărmită părea posibilă. „Odată ce a trecut furtuna, scrie un filozof francez, duhul nostru de agresiune, de ucidere ne uimește și ne înspăimântă retrospectiv, și revenim puțin câte puțin la vechile noastre sentimente de pace și de

blindețe, ca un fluviu care-și reia cursul normal după o inundație. Dar voința zeilor s'a desăvârșit vai! și omenirea a plătit legei fatale un singeros tribut. Și totul va reîncepe prin aceleași simptome, când ora viitoarelor masacre va suna“.

Dintre aceste simptome, cel mai grav, chiar în timpurile cele mai pașnice este libertatea, ușurința cu care antipatia, și ura se seamănă printre popoare. Ceea ce numim noi astăzi naționalism, nu își are termenul său exact. Adevăratul naționalism este indispensabil, ca și spiritul de familie. Adevăratul naționalism ar trebui să nu fie decât cultivarea bunelor însușiri, ale virtuților neamului din care facem parte. Ca și amorul fi-

lial, el ar trebui să ne împingă a ne iubi și a ne onora părinții, fără că pentru aceasta să dezonorăm și să urâm pe ceilalți părinți. A ne iubi mama, înseamnă aceasta a detesta pe mamele celorlalți? Așa se întâmplă însă, din nefericire, printre neamuri. Membri lor cultivă mult mai puțin sentimentul de înfrățire între dinșii, decât hrănesc în simlul lor disprețul, vrăjmășia față de membri altor neamuri. Să nu ni se spună că acest cult al antipatiei este firesc. Dovada cea mai bună o constituie faptul că nu urâm întotdeauna pe același popor, dar că față de acela pe care moda, evenimentele, interesul ni-l designează ca vrăjmaș, întrebuițăm absolut aceleași argumente pentru a-l urî. În Franța,

bunăoară, dușmanii ereditari au fost multă vreme englezii; germanii i-au înlocuit și astăzi, rușii sub aspectul lor bolșevist, tind să le succedă la rândul lor. Luați manualele de istorie franceză din diferite epoci, și veți vedea cum absolut aceleași pricini au servit rînd pe rînd a atîta spiritul public împotriva englezilor, apoi a nemților și, astăzi, împotriva bolșevicilor ruși.

Ce vă va înspăimînta și mai mult făcând această constatare, este desigur superficialitatea, impunitatea absolută de cari se dispune pentru a se semăna zizania între neamuri. Dintre toate manifestările la cari se dedă această propagandă, cea mai primejdioasă este desigur ceea ce aș numi eu propaganda distractivă. Un articol de ziar, un discurs politic lasă omului din stradă cel puțin o parte din spiritul său critic. El știe că politica nu este totdeauna expresiunea sinceră a unui neam, că articolele de gazetă au mai întîi de toate o valoare oportunistă și pasageră. Putem deci păstra față de aceste demonstrații, o neîncredere, un scepticism nu tocmai ușoare de înfrînt. Când însă, în liniștea moale și binefăcătoare a orelor de odihnă, vrem să ne liberăm duhul de preocupările și grijile cotidiene ale vieții; când seara, la lumina calmă a lampei răsfoim senini paginile unui roman sau al unei povești, spiritul nostru, nepregătît de a primi impresii consecutive, își ține închise resorturile critice, se întîmplă că, de siluetele eroului sau ale eroinei ale căror evoluții le urmăm, elemente de antipatie și apoi de ură ni se strecoară în suflet. Acolo, ele vor fermenta în ascunzișul vag al inconștientului și mai tîrziu, în clipele de evenimente grave, vor izbucni cu putere. Câți dintre noi nu poartă în inima lor sentimente de repulsiune adînc săpate și inexplicabile în cazul unei analize serioase? Pe câți nu-i îngreuiază o adevărată ură în contra cutărui neam de la care n'a avut nici odată cea mai ușoară neplăcere și pe care, chiar, îl ignorează cu desăvîrșire? Și ura aceasta, cu toate că de nimic justificată, continuăm s'o ducem în suflet din zi în zi, din ceas în ceas, până când un conflict, anodîn în fond, se ivește între poporul din care facem parte și acela pe care de ani îl urăm cu inconștiență. În acest caz, dacă conaționalii noștri în aceeași situație ca și noi sunt numeroși, — și de obicei ei sunt numeroși fiindcă printre pricinile vrăjmășiilor patriotice, există unele, simpliste, dar cari își întind otrava asupra unei întregi generațiuni — în acest caz, spunem, e lesne de închipuit că anodînul conflict se înveninează pînă la catastrofă.

Pe mine unul, toate manifestările

biologice mă pasionează. Psihologia masselor este una dintre acestea. Ori-cît de neînsemnate ar părea influențele cari preocupă mulțimile, noi trebuie să le studiem. De vre-o cîtiva ani, mă distreză să cercetez notele predominante în literatura populară a Franței de vre-o sută de ani încoace, și pînă în ziua de azi. Ați cetit bine: literatura populară, iar nu literatura avînd o valoare artistică reală. Vreau să vorbesc de vagile romane sentimentale sau de aventuri cari încântă dukurile simpliste. Ele sunt în această țară mai numeroase decît ori-unde.

Și am făcut constatări amuzante din punct de vedere literar, dar măhmitoare ca mentalitate generală. Am constatat, amume, că scriitori de romane foiletoane de ordine absolut inferioară, îi încearcă pe „eroii“ lor de virtuți dacă moda e a virtuții, și de defecte, dacă preocupările publice ale momentului exigiază defecte. Așa în timpul mișcării romantice, personagiile germane înfățișate de foiletoniști francezi, erau nobile, cavaleresti, generoase. Pe atunci dușmanii naționali fiind englezii, eroii englezi a romanelor erau mai prejos de ori-ce considerație. Ei apăreau neghiobi, pretențioși, egoiști, spioni în suflet. După înfrîngeră franceză de la 1870, rolurile s'au schimbat. Nu englezii erau de acu vrăjmașii ereditari, ci nemții. Tot ce se spusese asupra britanicilor se spunea acum de germani; la rîndul lor, erau vanitoși, proști, egoiști și mai ales spioni. Nu aveți idee ce amuzant e când se poate asista la punerea pe scenă a acestor personagi, cum s'ar spune, „interchangeables“. Rușii, cari luaseră parte la campanie în contra Franței sub Napoleon cel mare și pe care îi învinse mai tîrziu Napoleon III la Sevastopol, își au și ei partea lor în romanele populare franțuzești. Ei se arată niște barbari incuți, niște adevărați sălbateci ce se hrănesc cu luminări, când e vorba de cei din popor, și niște brute cari îiucid pe țărani cu lovituri de cnut, când e chestiunea de diriguitori. Aceasta pînă la încheerea alianței franco-ruse și a vizitei lui Nicolae II la Paris. De-acu, un imperios cuvînt de ordin s'ar putea spune: foiletoniștii francezi, chiar aceia ai căror eroi ruși erau făcuți pînă acum cu ouă și cu oțet, găseau supușilor țarului toate virtuțile. Ei erau buni, inteligenți, generoși, visători idealști!...

Dacă urmările acestor schimbări de front ar face să iasă la iveală cel mult neghiobia romancierilor populari, răul nu ar fi mare. În duhul fraged al adolescenților, însă, cari citesc operele lor, a lucrătorului, a naivului și lesne-încrezătorului mic burghez, antipatiile astfel semămate lasă urme adînci. Ele con-

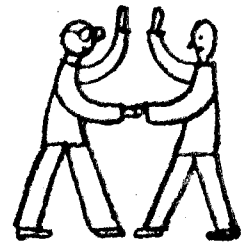
tribue chiar la formarea simpatțiilor și a repulsiunilor unei mari părți a mulțimei și faptul poate, la un oare-care moment, să devină îngrijitor.

Căci să nu ne închipuim un minut că antitezele economice sunt singurele cauze de luptă între neamuri. Conflictetele economice se iscă, într'adevăr, în sinul unei minorități de financiari și de politicieni la solda lor — dar norodul, pentru a se înarma în vederea masacrelor, are nevoie de alte impulsuri. El este dus mai ales de sentiment. Or, ura este unul, și ca să semănăm ura în popor, avem de luptat mai întîi de toate cu bunul lui simț. În cazul însă că lecturile populare l-au pregătît a considera ca repulsiune cutare vecin sau cutare alt neam îndepărtat, ura e mai ușor de sgîndărit în sufletul său. El e ca bolnavul căruia înainte de a i-se aplica ventuze scari-fiate, adică însîngerate, i se pun prealabil pe locul congestionat, ventuze simple. Acestea atrag sîngele la suprafața epidermii, așa că inciziunile ventuzelor scari-fiate îl găsesc gata de a fișni.

Să nu credeți că aș dori ca măcar romancierii populari să-și zugrăvească toți eroii ca pe niște îngeri. E omenesc lucru ca ei să-i preferē pe conaționalii lor altor neamuri. Nu e însă nici o necesitate pentru aceasta ca să-i arate pe toți ai lor ca pe niște îngeri și pe toți ceilalți ca pe niște demoni încarnați. Virtuțile pe cari le putem avea, mai sunt și la alte neamuri cari nu sunt lipsite de dînsule, după cum multe din defectele lor se pot găsi și printre ai noștri. Totul e o chestie de măsură și de respectarea măcar elementară a adevărului omenesc.

Aș dori mai ales ca indivizii cari scriu ca să distreze poporul să-și căute, nu zic inspirația căci nu-s capabili de ea, dar interesul personagiilor nu numai în moda zilei. Viața care ne înconjură e vastă și nescată. De ce oameni ca Balzac, Tolstoj, Goethe, Flaubert, Dickens etc., al căror scop ca romancieri a fost în primul rînd acela de a nu-și plictisi cetitorii, au găsit atîtea lucruri interesante de spus, fără a se fi arătat, un singur moment, vinovați de fanatism național, ori semănători de antipatie?

Adrian Corbul

Problema sociologică a generațiilor

Scriitorii români, în neconținută criză de probleme, reiau până la exasperare problema veche cât lumea și tot ca tainele ei de insolubilă a generațiilor. Tinerete. Bătrânețe. O explicație adâncă ar trebui să cuprindă sensul vieții și sensul existenței. Totuși din puncte de vedere particulare, funcționalist, o discuție este posibilă. Așa, e de netăgăduit îndreptățirea unei psihologii a vârstelor sau chiar a unei pedagogii. Însă nu poate să fie o problemă a tuturor științelor și mai puțin o problemă de cultură generală. Noi ne vom strădui să facem aici în câteva rânduri transparentă inutilitatea conceptului de generație în sociologie și în științele spiritului, el nu este și nu poate fi un instrument de muncă științifică roditoare, iar problema ca atare este inexistentă, este pur și simplu, o **problemă-aparentă**. E vremea să ne debarasăm de balastul ideilor sterpe cămî fără să lămurască nimic, încercă totul.

Să se vorbească de o generație pe baza **spiritualității** e un **nou sens**. Grupările de acest soi se constituiesc făcând abstracție completă de vârstă; — ele există, dar nu sânt „generații”. Să se cerceteze odată trăsăturile comune ale unor generații și în locul omogenității presupuse o să se găsească tot atâtea poziții contradictorii în interior câte și în exterior. Generațiile sânt prin definiție **clase de vârstă**, deci sânt întemeiate **biologic**. Importanța lor nu e de contestat, mai ales în fazele sociale primitive, dar este cu mult mai neînsemnată decât pare. (Speculațiile lui Schurtz: „Altersklassen und Männerbünde”, trebuiesc fundamental revizuite). Când grupările de oameni se bazează pe concepția despre lume și viața, vârsta se înlătură, rămânând ideile, dar cum ideile nu cad din cer, nici idealurile, nici credințele, va trebui să căutăm substratul real, interesele din care

toate acestea nasc și se dezvoltă. Ajungem astfel să părăsim treptat clasele de vârstă și deci generațiile ca să trecem la una din ideile cele mai fructuoase ale sociologiei marxiste: la **clasele sociale**. Prin această întorsătură a gândului problema nouă nu întregeste pe cea veche, ci o înlocuiește, înlăturând-o. Chiar cei cari susțin existența și importanța generațiilor ca factori ai evoluției sociale, când sânt gânditori în sensul adânc al cuvântului, se aproprie pe nesimțite de concluzia aceasta. Cazul recent al prof. **P. Andrei** (v. „Generația nouă și politica” în Adevărul literar din 22. VI. 30). D-Sa definește: „O generație e un mediu spiritual propriu creat nu prin știință, ci mai ales prin credințe și idealuri”. De aceea era imposibil să nu-l împingă disciplina logicii științifice la o altă afirmare care desfințează pur și simplu generația: „Dar generația nouă cuprinde nu numai tinerete, ci pe toți acei cari simt nevoia de o înțelegere a timpului, de o altă ordine și de alte soluții la problemele cari se impun azi”. Curios că s'a oprit aici. Cu totul arbitrar. Dacă se întreba cine are în materie politică interes „de o altă ordine și de alte soluții la problemele cari se impun azi”, ajungea firesc la ultima concluzie care conține adevărul întreg: acei cari sânt nemulțumiți cu starea actuală, **clasa socială a neîndreptățiților**. (În diferite sisteme se spune simplu dar simplist: săracii, exploatații, umiliții etc.). Iar toate caracterele cari se pun în socoteala „bătrânilor”: conservatorismul, autoritarismul, ponderența etc. indică nu atât vârsta, cât clasa socială a celor cari economic sau sufletește stăpânesc situația și au deci interes să mențină starea care le asigură un profit maxim. Și-atunci iată cum toate caracteristicile pe care le stabilește prof. **Andrei** „generației nouă”, (căreia tot D-Sa îi ridică **vârsta**, elementul esențial) capătă cu

adevărat un înțeles (altfel, contestabil): „Opoziția dintre forța, pe care o simt tinerii în ei și autoritatea — de orice fel — prin care sunt dominați și uneori chiar oprimați de bătrânii conducători ai treburilor publice — trezește nu arare ori tendinți revoluționare”. E clar că nu e vorba de tineri, ci de nemulțumiții sociali. Tineretul pe simplul motiv că e tânăr și nou nu poate să-i vină gustul să se răsvrătească, — tineretea e o forță, dar ca orice forță, are un caracter neutral. Intervine un alt fapt care face confuzia posibilă. Tineretul (în sensul strict al cuvântului) e fără situație socială, e sărac și cu „stomacul gol” (Bourdeau citat de Dl. Andrei) — deci alăturat în chip firesc, nu din cauza vârstei, ci a mizeriilor de tot soiul, clasei sociale a nemulțumiților (ori care ar fi ea). Așa se explică o altă afirmație ce pare nemotivată la Dl. Andrei: „În revoluții în genere tinerii sunt acei cari au jucat roluri importante”, (în precizarea noastră: nu pentru că au fost tineri, ci pentru că fiind încă tineri erau **neîndreptățiți** de cei cari mai bătrâni au putut să le ia înainte și să acapareze în favorul lor sistemul economic și juridic, cu un cuvânt: organizația socială).

În expresie generală se poate susține: — **lupta între generații nu este o luptă de clase de vârstă, ci o luptă de clase sociale**. De aceea vârsta nu mai are nici o importanță și deci problema generațiilor sociologic nu se poate pune.

Dovezi complimentare ori și câte. La noi în România „tineretul” nu s'a prezentat niciodată, nici social, nici spiritual ca o grupare unitară, ci s'a aliat grupărilor de mai de mult existente. Fii de țărani și cei cari simpatizau social țărâncea s'au grupat în „Tineretul țărânist”. În Ardeal într-o grupare pe lângă partidul național: „Chemăriștii”. Și așa mai departe avem un tineret anti-semit, liberal, socialist etc. Toți sânt

Mecanica ondulatorie

— Note pe marginea unei teorii fizice moderne —

tineri și deci reprezintă aceeași generație (clasă de vârstă) dar spiritual și politic se bat cap în cap, grupați împotriva unor altora fără nici o posibilitate de înțelegere, după clasele sociale din care purced sau clasele sociale în care alte interese (de ordin subiectiv) îi plasează (o diferență psihologică fără importanță sociologică).

Observația foarte justă a Dlui Al. Claudian (din Viața Rom. N. 1, 2 și 3) că „te întâlnești cu fostul tău coleg de clasă și constăți, cu un sentiment penibil, ce mică e provizia de amintiri comune și ce repede stagnează conversația; ți-ai făcut de atunci prieteni noi, aleși după afinități sufletești, nu impuși de hazardul colegialității” — e pusă în acest sistem în adevărata lumină. Trăirea împreună și comunitatea de vârstă nu constituie o legătură, — social generațiile nu există, — grupările de acest soi se sparg imediat ce li se ridică constrângerea exterioară și se regrupează după legi cari ascultă de alte forțe decât fatalitatea sau hazardul nașterii contemporane.

Există și tineret reacționar, cei din sau cu clasele privilegiate. Așa se explică poate înlăturarea revoluțiilor. Bătrânii pricopsiți iau sub protecțiunea lor tinerii de talent, prin această firește tinerii nu devin bătrâni dar devin brusc conservatori; — tineretul reformist e privat astfel de conducătorii ei naturali, e decapitat și redus la neputință. Sistemele sânt multiple. La dreptul vorbind la ajutoarele cari se dau școlarilor de toate gradele ar trebui să se aibă în vedere mai întâi starea materială și abea ca accesoriu cea intelectuală; se întâmplă invers, sub pretextul meritului se favorizează exclusiv școlarii dotați, devin astfel elemente pașnice cari prin superioritatea lor sufletească stăpânesc și pe colegii nedotați. Ceeace se întâmplă în mic în internatele de elevi că bursierii (cei cari au ceva de pierdut) sânt de obicei „elemente de ordine” se petrece și în mare: tineretul satisfăcut trece direct dela poziția reformistă în tabăra conservatoare. Să se cerceteze odată ce s'a întâmplat abia în câțiva ani cu șgomoșii conducători ai diferitelor mișcări studentești. Că faptul constituie etic o catastrofală rușine nu înseamnă că este mai puțin adevărat. Se citează cazul unui fost ministru, în tinerețe exponant al nemulțumirilor studentești, care a răspuns profund adevărat pe cât de profund imoral, (ceeace este nu totdeauna trebuie să fie), unei delegații de tineri cari îi cereau anumite reforme amintindu-i de trecut: „Dacă aș mai putea fi odată în locul vostru, acolo” — (arătând peste biroul somptuos care

Teoriile științifice, cari au luat ființă în decursul timpurilor, au căutat să cuprindă în legi cât mai precise, plecând dela principii fundamentale evidente, fenomene în aparență disparate. Cu cât o teorie cuprindea, în același cadru explicativ, mai multe fenomene și motiva mai bine de ce un fenomen, într'o anumită împrejurare, se comportă într'un anumit fel și nu în altul, cu atât acea teorie se considera mai aproape de realitate; când vorbim de realitate nu înțelegem realitatea în sine a lucrurilor, fiindcă nu aceasta face obiectul științei, ci se înțelege realitatea fizică, substratul fizic al fenomenelor cari au loc în univers.

Prin urmare, unul din criteriile cari indică valoarea unei teorii științifice, este unitatea de interpretare și legătura pe care o face astfel, între fenomenele diferitelor capitole ale științei. Dacă în alte discipline, teoriile pot să dureze timp îndelungat, în științele experimentale, în cele fizice de exemplu, fenomene noi, pe cari progresul rapid al științei și cercetările savanților le pun în evidență, necesită o continuă acordare a teoriei cu rezultatele experienței. Știința se apropie astfel prin aproximații succesive, de o interpretare corespunzătoare realității universului fizic.

În tendința spre unitate, fizicienii s'au găsit în fața unei deosebiri de concepție, care se prezenta net, fără posibilitate de trecere, între fizica materiei fondată pe concepția de corpuscule și atomi care se presupunea că se supun la legile clasice ale mecanicii lui Newton și fizica radiațiilor ondulatorii, care pleca dela noțiunea de propagare a undelor într'un mediu continuu

hipotetic: eterul luminos și electromagnetice. În adevăr, universul fizic considerat într'un mod general, e format din corpi materiali și din unde. Fizicele respective nu prezentau însă nici o punte de trecere între aceste două realități. Cu toate acestea, fenomene de radiațiuni termice cereau în mod imperios o legătură între fizica materiei și fizica undelor. Situația începuse să ia oalură tragică în momentul când Planck, pentru a se pune în concordanță cu experiența, se vede silit să introducă noțiunea stranie de „quantum” care în fond, în loc de-a admite cu teoria clasică a undelor, că o sursă luminoasă emite energia radiațiilor într'un mod continuu, o emite prin cantități egale și finite, prin „quante”.

Interpretarea efectului foto-electric l-a determinat pe Einstein să introducă și el noțiunea de „quanta” de lumină sau fotoni.

Teoria quantelor a pătruns în toate domeniile fizicii moderne; teoria atomică a lui Bohr este construită pe quante. Succesul ideilor lui Planck a antrenat însă consecințe grave. Dacă lumina este emisă prin quante, nu trebuie ca odată emisă să conserve o structură granulară? De altă parte se poate demonstra (Poincaré), că dacă mișcărilor particulelor materiale în sursele luminoase se făceau după legile mecanicii clasice, nu se putea rogăsi exact legea radiațiunii corpului negru, legea lui Planck.

Trebuia deci admis, că vechea dinamică, chiar modificată prin teoria relativității lui Einstein, nu poate să dea socoteală de mișcărilor de scară foarte mică, ca acelea care au loc într'un atom de exemplu.

grănițuia două lumi închise), — „m'aș comporta exact ca voi, dar sigur este că dacă ar fi vreunul din voi în locul meu aici, nu ar face altfel decât mine”. Exemplul tipic de supremația clasei sociale asupra individului fie privit spiritual (concepția) fie biologic (vârsta).

Cu acesta îmi pare că am demonstrat suficient inexistența vreunei semnificații sociale sau spirituale a generațiilor. Politic și economic nu există tânăr și bătrân (factori biologici și deci extra-so-

ciali), ci nemulțumiți și mulțumiți, neîndreptățiți și favorizați, în termeni odioși capitalismului: exploatați și exploatați, sărac și bogat, — precum spiritual nu există tânăr și bătrân, ci adevăr și minciună, bine și rău, frumos și urât, credință și necredință, și oameni cari le reprezintă în diferite grade, dar cari nu le pot distruge contradicția lor interioară, de natură ideală, deci absolută și eternă.

Traian Herseni

Teoria lui Bohr prezenta tocmai faptul neexplicabil acum câțiva ani, dar lămurit acum de teoria mecanicii ondulatorii a lui de Broglie, că electronii unui atom nu puteau să descrie în jurul nucleului central decât anumite orbite, spre deosebire de dinamica unui sistem solar, care admite unei planete descrierea unei orbite oarecare în jurul soarelui.

Fizica se găsea astfel într'un grav impas. Dacă anumite fenomene cereau într'un mod imperios de neînălțurat întoarcerea la teoria corpusculară a luminii, susținută de Newton, alte fenomene, tot atât de evidente, nu puteau fi explicate decât numai pe baza teoriei ondulatorii a luminii. În adevăr, cum să explici fenomenele de interferență cu o teorie corpusculară a luminii? Teoria undulației explica aceste fenomene într'un mod perfect, până în cele mai mici particularități și nimeni nu se gândea la o altă interpretare posibilă. Se părea chiar, că în acest domeniu al Fizicii, omul a atins un punct al realității. Iată însă quantele, cari pătrund năvalnic în toată fizica radianților, producând o adevărată consternare și aducând un fel de îndoială în puterea gândirii omenești.

Soluția acestei situații apare deodată, pe cât de neașteptată, pe atât de fericită. Fizica datorește tânărului învățat francez, ducele de Broglie, recunoștință vecinică. Cu o intuiție genială, Louis de Broglie, vede în cele două teorii diametral opuse, cele două fețe, ale aceleiași monede. Punctul de plecare al mecanicii lui, care îmbrățișează fenomenele universului, armonizând într'un tot admirabil, fenomene, cari prin lipsa de concordanță în explicații anunțau falimentul fizicii, îl expune el însuși astfel: „L'idée de départ de la mécanique ondulatoire, est de considérer le point matériel des anciens théorie comme n'étant pas une entité isolée occupant un domaine infime de l'espace, mais bien comme une singularité au sein d'un phénomène périodique étendu occupant toute une partie de l'espace.”

În particular în teoria luminei, unda clasică apare ca o reprezentare a unui nou de quante în mișcare uniformă și intensitatea ei măsoară densitatea quantumelor de lumină. Invers, unui corpuscul în mișcare i-se asociază o undă a cărei frecvență este perfect determinată cunoscând viteza corpuscului, masa lui, constanta lui Planck și folosind formula de transformare a lui Lorenz din mecanica relativistă.

Trebuie să spunem că fenomenele mecanice ondulatorii au loc în cadrul universului privit prin prisma relativității lui Einstein. Mecanica einsteiniană însă

nu putea să explice și fenomenele foto-electrice și interferența undelor; nu putea fiindcă nu se întrevedea legătura între optică și mecanica corpusculelor materiale. De Broglie stabilește această legătură. Cu cât masa unui corpuscul este mai mică, cu atât legile mecanice ordinare i-se aplică mai puțin. Aici e necesar punctul de vedere al mecanicii ondulatorii. Traectoria corpuscului urmează razele undei, a cărei frecvență se poate determina cum s'a spus mai sus. Viteza grupului de unde se demonstrează că este egală cu viteza corpuscului. Paralelismul astfel stabilit între corpuscule și unde, i-a permis lui De Broglie să identifice principiul lui Fermat pentru unde, cu principiul celei mai mici acțiuni al lui Maupertius pentru corpuscule. Dintr'o serie de relații simple, rezultă că principiul lui Fermat și principiul lui Maupertius sunt traducțiunea unul altuia; traectoriile posibile ale corpusculei sunt identice razelor posibile ale undei sale.

Aceste concepțiuni au condus și la o interpretare foarte simplă a condițiilor de stabilitate introduse de Bohr în teoria atomului ca o consecință necesară a teoriei quantumelor.

Dacă cele spuse mai sus au lămurit chestiuni de ordin teoretic găsite pe altă cale, dar rămase neexplicate, teoria mecanicii ondulatorii, mai stabilea o serie de proprietăți, cari se pretau cu ajutorul mijloacelor de care dispune fizica modernă, la o verificare experimentală imediată.

În adevăr, stabilirea identității principiului lui Fermat și al lui Maupertius pentru corpusculele mici, antrena o consecință imediată și anume posibilitatea de a produce cu un fascicol de electroni, fenomene de refracție și interferență corespunzătoare undelor de frecvență determinată cum s'a amintit mai sus.

Aceste verificări experimentale au fost făcute deja de diferiți fizicieni. Astfel G. P. Thomson în Anglia a lăsat un fascicol de electroni să traverseze o foaie metalică subțire în dosul căreia era o placă fotografică. În loc de a obține o singură pată centrală în axa fascicolului de electroni, s'a obținut pe placă o imagine formată din inele concentrice ca și în cazul unei radiațiuni ondulatorii. Din măsura dimensiunilor inelelor de difracțiune se poate deduce frecvența radiațiunii care le produce. Thomson a găsit cu 1% aproximație frecvența dată de formula lui de Broglie.

Cercetări și experiențe analoge au făcut Davisson și Germer în America, Rupp în Germania, Ponte în Franța, toate conducând la același rezultat: corpusculele de masă foarte mică urmează

traectoria razelor de frecvență determinată de relația lui de Broglie.

Cu aceasta legătura între mecanică și optică a fost făcută; fizica materiei bazată pe corpuscule și fizica radiațiunilor ondulatorii sunt cele două fețe ale aceleiași realități.

Lucrările lui de Broglie, continuate și dezvoltate de prof. Schrödinger dela Universitatea din Berlin au dat o strălucită unitate fizicii tocmai în momentul când situația acesteia era mai dificilă.

Ion Agârbiceanu,
inginer, Berlin.

Conferința dela Sinaia

prin rezultatele ei surprinzătoare a devenit o senzație în politica internațională. Comentariile, pro și contra, continuă, cu aprindere.

Pentru noi înțelegerea aceasta era de-o necesitate vitală. Cel mai mare stat de export agricol din Europa, după Rusia, în criza agricolă actuală, când din pricina concurenței americane prețurile cerealelor noastre au ajuns de batjocură, o antantă economică ne era supremă salvare. Crizele agricole sunt mai neiertătoare decât cele industriale, cărora li-se pot găsi numeroase paliative. Agricultură e apoi indeletnicirea și mijlocul de existență a 80% din populația țării noastre. Dacă nu reușim să descoperim o soluție pentru salvarea ei, ne putem aștepta la un fatal dezastru social.

Acesta este motivul așa zicând personal, care ne-a îndemnat la înțelegerea agricolă cu Jugoslavia. Întâmplarea face ca înțelegerea dela Sinaia — un adevărat preludiu al unei Uniuni vamale — să promoveze cea mai acută problemă a politicii europene, problema federației, preconizată de memoriul Briand. E evident că idealul cuprins în memoriul adresat statelor europene de ministrul de Externe francez nu se va putea realiza decât în etape. Cea dintâi etapă este a celor două țări agricole din orientul Europei. Ea va fi urmată de uniunea economică a Miciei Antante, pentru realizarea căreia s'au făcut atâtea eforturi; va fi întinsă apoi la celelalte țări agricole europene (Polonia, Ungaria, Bulgaria etc.) și în urmă la țările industriale. Mersul va fi anevoios dar este fatal. Criza economică n'a fost niciodată așa de universală ca acum. Ea va deveni problema de viață și de moarte a Europei.

Răspândiți

revista

»SOCIETATEA
DE MÂINE«

Rolul petrolului în economia și politica internațională

— Conferință la „Cercul universitar de studii internaționale” din Cluj —

(Urmare).

Pentru a rezolvi problema transportării petrolului dela locul său de extragere până la locurile unde el se consumă, americanul John D. Rockefeller a imaginat o rețea de conducte (pipe-lines) prin care petrolul avea să se scurgă spre rezervoarele din preajma instalațiilor de rafinare, de unde apoi se răspîndia în toate părțile. Prin această invenție Rockefeller, șeful unui cartel de rafinori posedând un capital de un milion de dolari, devine stăpânul pieții de petrol, căci toți micii producători devin tributarii conductelor sale. Iată cum își începe activitatea cartelul *Standard Oil Co.* în fruntea căruia se afla John D. Rockefeller, și care fără să fie producător direct, decât în foarte mică măsură, ajunge totuși în scurt timp să poată fixa el prețurile, coborîndu-le considerabil odată cu punerea în funcțiune a pipe-line-urilor. În acest mod a ruinat o mulțime de producători cari nu au putut rezista coborîrii prețurilor și ale căror terenuri și instalațiuni au ajuns astfel în minile companiei *Standard Oil*.

Cartelul *Standard Oil* odată întemeiat — în 1869 acesta se compune din John D., William și C. Rockefeller, Andrews, Harkness și Flager — nu se dă înapoi dela nici-o manoperă pentru a-și asigura avîntul; pe zi ce trece își înlătură concurenții, își mărește capitalul și tinde la acapararea monopolului asupra industriei și comerțului de petrol pe piața americană. În 1871 capitalul *Standard Oil*-ului e ridicat dela un milion la 2,5 milioane dolari. În 1875 el ajunge de 3,5 milioane dolari, iar compania are deja o filială *South Improvement Co.*, care sub pretextul de a ușura transporturile și de a promova comerțul pe mare și pe uscat, are misiunea de a se înțelege cu companiile de cale ferată în vederea obținerii de favoruri la transport și de a termina tarife prohibitive pe căile ferate pentru concurenții *Standard Oil*-ului. Situația devine așa de murdară, încît victimele *Standard Oil*-ului obțin lichidarea prin lege a filialei *South Improvement Co.*

În 1882 *Standard Oil*-ul înglobează 39 societăți petrolifere. Fondatorii săi decid crearea *Trustului Standard Oil*. Acesta e condus de un comitet de 9 membri, trustașii (trustees), cari primesc în depozit acțiunile societăților cari fac parte din *Trust*, sau titlurile de proprietate ale stabilimentelor ce nu erau constituite sub formă de societate. În schimbul acțiunilor și titlurilor s'au eliberat proprietarilor acestora certificate de-ale *Trustului*.

Trustul se dezvoltă cu o rapiditate fantastică, întinzîndu-și rețeaua de conducte. Prin puterea enormă ce i-o dădeau resursele sale financiare, *Trustul* suportă scoborîrea prețurilor, principala armă de care uzează pentru zdrobirea concurenților. Situațiunea în America ajunge foarte încordată, căci *Standard Oil* nu recunoaște în calea sa nici-o piedică. Guvernele Statelor Unite intervin pentru destinderea situației;

în 28 de state ale Federației Americane, începînd cu statul Illinois, se votează legi foarte severe împotriva trusturilor.

Standard Oil, tare pe situațiunea cîștigată, nu pare a se sesiza de intervenția guvernelor, și astfel, în Iulie 1890, Congresul Federal declară nul orice contract încheiat în formă de trust: *Standard Oil*-ul în urma acestora, în 1892 se disolvă. Disoluția aceasta e însă numai aparentă, căci în realitate cu toate că apar în locul trustului unice vre-o 20 societăți independente, acțiunile acestora se păstrează în majoritate în Cassa Centralei, iar afacerile se conduc prin oameni de încredere, după un plan unitar. În 1899 *Trustul* este din nou desființat, dar și această măsură este meșteșugit înconjurată, căci el se reface pe teritoriul statului *New-Jersey*, unde nu există nici-o legislație împotriva trusturilor, denuindu-se acum „*Standard Oil Company of New-Jersey*“, și avînd un capital de 100 milioane dolari. Această transformare se face în felul următor: întreprinderile cartelate își reiau teoretic independența, dar fiecare dintre trustași primește în fiecare societate independentă un număr de acțiuni proporțional cu numărul de „certificate” pe cari le avea în trust.

În 1910 *Standard Oil* își atinge apogeul, el posedă 90% din conducte și controlează aproape toată producția Statelor Unite. Dar, vine anul nenorocit pentru *Trust*, 1911. Roosevelt, președinte al Statelor Unite, decide să sfărîme atotputernicia grupului Rockefeller, căruia nimic nu părea să-i poată rezista. *Standard Oil* este obligat pentru ultima dată să se disolve și toate societățile cari îl compun să-și reia independența. Bătălie între *Trust* și Puterea Federală e lungă și toate mijloacele, până la cumpărarea miniștrilor sunt, fără de nici-o rezervă, întrebuintate. *Trustul* disolvat, societățile cari îl compuneau rămîn totuși în anii ce urmează sub influența directă a marelui lor șef John D. Rockefeller, universal numit „regele petrolului”. Puțin cîte puțin, acest control slăbește, societățile își reiau de fapt independența, își caută noi alianțe și debușeuri, concurează unele cu altele, și astfel în 1927 Comisiunea Federală a Comerțului din Statele Unite poate afirma că *Trustul Standard Oil* nu mai există, dar există în schimb mai multe *Standard Oil*-uri, dintre cari unele avînd o putere aproape egală cu aceea a *Trustului* lui Rockefeller, cum sunt d. ex. *Standard Oil of New-Jersey* și *Standard Oil of New-York*. Acestea își exercită activitatea nu numai în Statele Unite, ci și în numeroase alte țări, iar directivele Consiliilor lor de Administrație sunt uneori cu totul divergente. Așa, le vedem în complet desacord cu privire la cumpărarea petrolurilor brute de origină sovietică; pe acestea *Standard Oil of New-Jersey* le respinge categoric, considerându-le „petroluri furate” — din cauză că Sovietele nu au răscumpărat interesele societăților petrolifere străine pe

cari le-au lichidat, — în vreme ce Standard Oil of New-York le utilizează în cantități considerabile.

Merită să fie amintit modul în care își dezvoltă Standard Oil activitatea. În interiorul Statelor Unite, Standard Oil în general nu este exploatare. Exploatarea petrolului e lăsată pe seama societăților sau capitaliștilor izolați, iar Trustul s'a mărginit să acapareze doar rafineriile și mijloacele de transport: ideea lui John Rockefeller. În acest mod se economisesc riscurile exploatare directe și se păstrează totuși inițiativa și cuvântul hotărâtor în politica petrolului, deoarece exploatare directă, fără posibilitatea rafinării în mare și fără a fi în stăpînirea mijloacelor de transport, sunt la discreția Trustului.

Deja înainte războiului, când nimeni încă nu se gîdea la cele ce aveau să se întîmple, oamenii de afaceri ai Angliei au avut viziunea clară a consecințelor formidabile pe cari le va avea revoluția tehnică a păcurii asupra echilibrului popoarelor și destinelor țărilor lor. Toți știau, printr'o veche tradiție că imperiul britanic se bazează pe zăcămintele de cărbuni. Din momentul în care un alt combustibil, petrolul, tîdea să-l înlocuiască pe acesta, ei trebuiau să pună mîna pe el și să cucerească stăpînirea petrolului așa dupăcum au cucerit-o pe aceea a huilei. Deci, fără un minut de zăbavă, au preparat în tăcere și au realizat în mijlocul neatențiunii generale, acapararea aproape a tuturor rezervelor petrolifere din lume. Au început prin a-și pregăti echipe de prospectorii, tehnicienii și lucrători pricepuți, prin a-și organiza metalurgia pentru fabricarea de conducte, rezervoarii, pompe centrifuge și alte utilaje necesare în industria petroliferă. În afară de acestea, Anglia dispunea de un grup de financiari capabili de a vedea clar și departe, înzestrați cu capitaluri considerabile și cu deosebire pricepuți în arta delicată a emisiunilor, constituiriilor, fuziunilor și altor combinațiuni societare.

Așa, timid, fără să deștepte atenția Trustului Standard Oil și a lui Rockefeller, începe Shell Transport and Trading Co., și în scurtă vreme ajunge să devină din societate care făcea comerț cu sîdef, întreprindere petroliferă posedând bogate zăcăminte în Borneo, Caucaz, România și o considerabilă flotă de vase-cisterne.

În 1890 se constituie la Haga, cu un capital de 1.300.000 florini, „Societatea regală olandeză pentru exploatarea zăcămintelor de petrol în Indiile olandeze”, societate cunoscută sub numele de Royal-Dutch. Inceputurile acestei societăți au fost modeste, dar avîntul îi fu repede asigurat. În 1898, cînd capitalul său se ridicase la 5.000.000 florini, Royal-Dutch era amenințat de a fi absorbit de Standard Oil. Pentru a-și preveni pierderea independenței, Royal Dutch își modifică în acest an statutele și se asociază cu societatea engleză Shell-Transport. În 1906 ajunge la conducerea lui Royal-Dutch Henry W. Deterding, care desăvîrșește în 1907 fuziunea celor două societăți, întemeind trustul Royal-Dutch-Shell, în care societatea engleză participă cu 40% din capitalul integral, iar Royal-Dutch cu 60%, proporție pe care trustul se bazează și astăzi. Trustul Royal-Dutch-Shell e condus de o direcțiune unică, avîndu-și sediul la Londra. Totodată se creiază și două filiale, Bataafsche Petroleum și Anglo-Saxon Petroleum Company, cea dintîi fiind însărcinată cu exploatarea directă și rafinarea în Indiile olandeze, iar cea de a doua în special cu transportul și comercializarea produselor petrolifere. În aceste filiale se respectă aceeași proporție de bază: 40% din capital pentru Shell-Transport și 60% pentru Royal-Dutch.

Astfel organizat, Royal-Dutch-Shell nu pregetă să-și lărgească zona de activitate, care la început se mărginea la te-

renurile Indiilor olandeze, și la desfacerea produselor în Extremul-Orient. Sub înalta conducere a lui H. Deterding, numit „Napoleonul petrolului” și care azi a ajuns a fi cea mai puternică personalitate în lumea petrolului, Trustul începe a se interesa și de alte regiuni petrolifere, urmărind o politică de expansiune, care trebuia să-i permită a pătrunde pe toate piețele petrolifere ale lumii. Vom reveni asupra luptei pe care Royal-Dutch-Shell va trebui să o dea cu Standard Oil în drumul său pentru acapararea terenurilor petrolifere din lume, luptă din care, fără a se putea spune că Standard Oil a ieșit înfrînt, Royal-Dutch-Shell datorită trucurilor și cameleonărilor la cari a știut totdeauna să recurgă, a avut mult profit, căci a reușit să pună piciorul și pe pămîntul Americii, în fieful indiscutat al lui Standard Oil: statele Oklahoma și California (în California Royal-Dutch-Shell e reprezentat prin cea mai puternică întreprindere a sa, „Shell Company of California”).

În 1918 Royal-Dutch-Shell cumpără, dupăcum vom vedea, dela Lordul Cowdray controlul asupra lui Mexican Eagle, lărgindu-și cîmpul operațiunilor. Dela această dată, Royal-Dutch Shell se găsește pretutindeni. În 1900 producția sa era de 42.000 tone; în 1927 aceasta s'a ridicat la 16.998.000 tone. Astăzi Trustul acesta posedă zăcăminte petrolifere în exploatare în Indiile olandeze, Egipt, România, Mexic, Venezuela, Trinidad, Statele Unite și Argentina. Producția sa, capacitatea de rafinare și tonajul flotei sale cisterne sunt superioare tuturor celorlalte întreprinderi petrolifere.

Capitalul lui Royal-Dutch-Shell în 1903 atîngea 7.500.000 florini, în 1910 era de 44.000.000 florini, iar în 1918 se ridică la 230.000.000 florini. Dela 1921, acest capital e de 600.000.000 florini olandezi.

Un armean, ce deținea dela 1901 o concesiune petroliferă în Persia meridională, o vîndu la un moment dat unui australian, d'Arcy. Acesta încearcă să exploateze singur terenurile cumpărate, dar primele rezultate ale întreprinderii sale nu dădură rezultatele dorite. Dupăce australianul pierdu vre-o cinci milioane de franci, și era pe punctul de a renunța la acest soi de afaceri, dete de o regiune cu bogate erupțiuni de petrol în apropiere de Golful Persic. Dar el nu mai dispunea de capitalurile ce le reclama noua întreprindere. Atunci Lordul Fisher, marele amiral al flotei britanice, mijlocește ca să se formeze cu concursul companiei „Burmah Oil” trustul „Anglo-Persian Oil Co.” (1909), care construiește conductele și rafinăriile necesare, ba mai întreprinde și noi explorări. În 1914 guvernul englez ia sub controlul său trustul „Anglo-Persian”, cumpărându-i jumătate din acțiuni, pentruca astfel flota engleză să fie scoasă de sub suveranitatea trusturilor și să-i fie asigurată aprovizionarea cu petrol. Nu peste mult și Burmah Oil ajunge sub direcțiunea Amiralității engleze și astfel întreagă această rețea de întreprinderi ajunge în mîna oficialității engleze.

Fără a fi de dimensiunile trusturilor de cari vorbirăm mai înainte, Anglo-Persian Oil Co. posedă totuși zăcăminte enorme în Persia, Irak, Australia, Noua Guinee, Trinidad, Mexico, etc., iar la noi este interesat la „Steaua Romîna”. Capitalul său inițial era de 2 milioane lire sterline, iar acum acesta se ridică la 24 milioane lire-st. Producția cu care se înscrie Anglo-Persian, este în 1927 de 5 milioane tone, cifră care, dacă împrejurările ar fi pretins, ar fi putut fi cu mult superioară.

Pentru a lupta cu mai mare eficacitate împotriva trustului american Standard Oil, ambele trusturi engleze, Royal-Dutch-Shell și Anglo-Persian, au stabilit relațiuni strînse, dintre cari multe chiar sub directă inspirație a guvernului englez. Din aceste relațiuni a luat naștere Asiatic-Petroleum Company, cu scopul de a desface produsele ambelor trusturi. Va urma).

C. Drăgulescu.

Spiritul nou dela Văleni

Vălenii-de-Munte, orașelul patriarchal din Valea Teleajenului, s'a ridicat din nou în zarea actualității. Activitatea, care se desfășoară în modestele lui așezăminte, e singurul eveniment cultural de importanță din cursul vacanței. De aceea elogiile au curs din toate părțile, neprecupețite.

Ele sunt meritare în întregime. Vălenii s'au umplut în anii din urmă, de viață nouă, au devenit un focar de cultură în aceeași măsură, în care erau înainte de războiu un focar de naționalism.

În primii ani de după Unire, când Universitatea populară și instituțiile de acolo, amintindu-și de glorioasa activitate antebelică au chemat din nou privirile asupra lor, chemarea n'a găsit decât sceptici. Doar câțiva din vechii credincioși ai Profesorului, marele ctitor al așezămintelor dela Văleni, dacă ascultară chemarea.

Flacăra a pălpăit, plâpând, însă nu s'a stins pentrucă prea mare era focul din care se hrănia. O energie ca a dlui Nicolae Iorga mișcă munții. După 3-4 ani de anemie așezămintele dela Văleni au renăscut și s'au înmulțit așezându-se din nou în focarul actualității culturale. Profesorul a învins încă odată. Chiar câțiva din scepticii de altădată au venit alături de măstru. Aruncați o privire peste bogata listă a conferențiarilor din acest an și veți descoperi cu ușurință pe convertiți.

Așezămintele dela Văleni au renăscut în spirit nou, corăspunzător cu momentul istoric prin care trece nația românească. Privind activitatea culturală dela Văleni superficialii și hipercriticii vorbesc de diletanțism; cei ce se amestecă printre ascultătorii de acolo, descoperind spiritul care-i animă, câștigurile sufletesti cu care se întorc acasă, vorbesc despre „un centru de educație națională în spirit luminat”.

Ceeace a rămas din Vălenii de altădată e libertatea în alegerea și interpretarea subiectelor. Între conferențiarii Universității populare și ai Școlii de Misionare sunt numeroase divergențe de concepții. Ascultătorii n'au decât să aleagă după cum le dictează liberul lor arbitru. Vălenii sunt — si licet parva cum magnis componere — ceeace erau celebrele Universități medievale — de cari d. Iorga a vorbit cu atâta căldură în cursul din acest an — la cari alergau tineri din toate țările cu singura preo-

cupare: descoperirea și recunoașterea adevărului. Numai când ne gândim la felul în care Școala de astăzi torturează conștiințele elevilor, deformându-le după șabloanele ei seci, ne dăm seama de spiritul de libertate intelectuală și morală a învățământului dela Văleni.

Naționalismul s'a lărgit și s'a luminat, din șovin și politic cum era înainte de războiu el a devenit umanitar și cultural. Nici una din instituțiile noastre de învățământ nu primește sub aripile ei pe minoritari cu atâta dragoste și voință de înțelegere. În programa cursurilor figurează totdeauna subiecte cari tratează chestiuni de cultură minoritară, înfățișate de minoritari specialiști. Auditorii minoritari variază între 20-30%. Nu uitați că ei aleargă acolo nesiliți de nimeni. Se înțelege că o mare parte din ei nu pleacă la Văleni decât cu intenția de-ași însuși limba românească. În orașelul acela aleargă însă vara floarea intelectualității românești. Astfel se întâmplă că minoritarii noștri se întorc la căminurile lor nu numai cu cunoștința unei limbi, ci cu imaginea clară, vie, cuceritoare a unui suflet național.

Acest câștig îl au — e adevărat: într-o măsură mai mică — și Românii. Din cursurile despre cultura minoritară apoi din contactul zilnic cu ascultătorii sași și unguri, ei își pot câștiga măcar câteva elemente despre cultura concepțiilor noastre de altă nație. Și aceasta nu puțin lucru este când ne gândim la ignoranța în care înoată până și oamnenii politici de marcă din Vechiul Regat, în această delicată chestiune (Vă amintiți poate de un ministru de externe român, care mângăia pe Sași cu încheierea concordatului.....)

Românii își întregesc astfel imaginea țării lor.

Ei nu și-o întregesc însă numai prin cunoștințele despre minoritari, ci prin numeroasele cunoștințe despre ei însșiși, rostite de cei mai buni specialiști ai țării. Universitatea populară dela Văleni e una dintre cele mai bune școli de solidaritate națională din câte avem. Disciplina solidarității e, acolo o realitate vie. La întărirea ei contribuie cursurile cu priviri largi asupra nației românești de pretutindeni, făcută de specialiști din toate colțurile țării, și mai contribuie într-o mare măsură, osmoza cotidiană între auditorii din toate provinciile cari au alergat acolo. Se poate ca această constatare să pară banală. Noțiunea de so-

lidaritate națională a devenit un loc comun al retorilor de ocazie. Cine a trecut însă pe la Văleni, și a trecut cu ochii deschiși, a fost izbit de caracterul acesta al școlii de acolo. Câți dintre Ardeleni n'au învățat acolo să iubească Vechiul Regat; și câți din Regățeni n'au descoperit adevăratul suflet al Ardealului la Vălenii-de-Munte?!...

Nota culturală se accentuează, an de an, tot mai vie. Deobiceiul savanții aduc acolo ultimele rezultate ale cercetărilor lor. Probleme de filosofie, artă și economie sunt discutate cu acelaș interes ca și cele de istorie și literatură. De bună seamă că pentru ascultătorii studenți universitari ele nu constituie o prea mare noutate. La Văleni nu se găsesc însă numai de aceștia. Pentru unii din ei timpul petrecut acolo e singurul prilej când iasă din îngrădirile strâmte ale specialității și încearcă aerul tare al culmilor spiritului omenesc. Am avut prilejul să apreciez efectul învățământului dela Văleni la câțiva din învățătorii noștri. I-am găsit cu o pasiune de discuție, cu o lărgime de vederi de dreptul surprinzătoare. Pentru ei Vălenii a fost o adevărată baie de reconfortare sufletească.

Iată câteva din constatările asupra școlii dela Văleni la această încheiere de cursuri. Un singur lucru ne miră: lipsa de organizație materială a Universității. Știm bine că suportul de căpetenie al Vălenilor e entuziasmul, al cărui izvor principal e sufletul ineputabil al dlui Iorga. Ar fi bine însă ca entuziasmul acesta să se organizeze. Vălenii au doar destui prieteni cari ar contribui la crearea acolo a unui cămin și a unei cantine corăspunzătoare spiritului de înaltă civilizație al cursurilor. Cred că s'ar putea găsi o soluție în crearea la Văleni a unui mare institut de învățământ (liceu, școală profesională, etc.), al cărui internat ar adăposti în cursul verii, pe ascultătorii cursurilor.

Cronicar.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

P. Ovidius Naso: *Tristia*, în românește de Șt. Bezdechi (Cartea Românească, Cluj, 1930; 8°, XLVII + 276 pag.)

Poetul „amorurilor gingașe” a ajuns în sfârșit să fie cunoscut publicului cititor românesc în întregimea unei opere cuprinzătoare a celor mai triste versuri ce-a scris. E un eveniment literar de mare însemnătate, căci avem la îndemână în românește versurile în care Ovidiu își plânge amarul exilului petrecut pe plaiurile unui colț din pământul țării

noastre și în mijlocul străbunilor Geto-Daci.

Dacă Franța și-a revendicat pentru sine pe Iuliu Cezar, pentru că a nemurit-o prin „Comentariile“ sale, dacă germanii învață pe de-a rostul pe Tacit, care ne descrie atât de frumos pe strămoșii acestora într-o operă monumentală și pe care ni-i prezintă „înălți, blonzi și cu ochii albaștri ca cerul“ — același lucru ar trebui să-l facem noi cu Ovidiu, care ne-a cântat cu amar și suspin pământul și strămoșii barbari, între care și-a găsit și mormântul unul dintre cei mai mari poeți ai Romei. Revendicându-ni-l, să-l cunoaștem în întregime, dacă nu în original, cel puțin în traducere românească.

Iată gândul mareț de care e călăuzit Dl prof. Bezdechi, savantul clasicist, fecundul traducător și poetul fin dela universitatea clujană. Cu acest gând a plecat Dsa la drum pentru traducerea Tristitilor, care sunt un fruct îmbucurător, un început dintre cele mai fericite și plin de îndemnuri în această direcție. Dl Bezdechi spune răspicat „că e necesară o asemenea traducere pentru publicul românesc, pentru urmașii îndepărtați ai acelor Geți, în mijlocul cărora, acum două mii de ani, autorul Metamorfozelor și-a petrecut amarul său surghiun. Ar fi și o pioasă datorie, și nu ne îndoiim că, până când se vor împlini două milenii dela nașterea lui Ovidiu, se va putea alcătui și în românește o tălmăcire completă a operei acestui autor“.

Traducerea e precedată de un studiu, pe cât de științific, pe atât de clar despre „Ultimii ani ai poetului Ovidiu“. Ne dă un succint dar luminos tablou al vieții rafinate din Roma în mijlocul căreia trăia poetul, despre relațiile sociale și renumele de care se bucura înainte de-a fi smuls de mâna neînduplecată a Monarhului și asvârlit pe drumul colțuros al exilului. Cu spiritul de pătrundere ce-l caracterizează, Dl. Bezdechi, aduce noi lumini în ce privește prietenii lui Ovidiu, cărora le adresează scrisorile dela Tomis, având ca punct de plecare studiul și critica internă a textului; prieteni puternici ai zilei, dintre care — pe unii — nu cutea să să-i numească direct, ca nu cumva să simtă și ei, de pe urmă-i, rigorile mâniei lui August... Ne povestește apoi, pe baza informațiilor scoase din text, despărțirea poetului de lumea din Roma, plecarea pe mare și viața lui la Tomis, unde singura mângâiere a existenței sale obidite îi erau numai versurile prin care căuta nu faima, „ci numai o-dihna“ și „uitarea restriștilor“ sale. Dar resemnarea și bătrânețea au pus balsam de alinare peste sbuciumul poetului, până când moartea le-a pus tuturor capăt. Sunt câteva pagini atât de simțit redată, încât rezumându-le, își pierd, parcă, farmecul!

În partea ultimă dl. Bezdechi se ocupă cu problema, atât de mult supusă controversei, a traducerilor. După ce înșiră diferite păreri exprimate în această privință, D-sa militează pentru păstrarea metrului original, deci a ritmului ca element esențial în poezie. În sprijinul afirmației aduce mărturia unui mare clasicist francez, Ripert, care spune că „o traducere rimată substituie ordinea cugătărilor latine, care sunt legate prin sens și cantitatea silabelor, o ordine de

idei, legate între ele prin rimă, principiu cu totul deosebit“. Că puțini se vor găsi să înțeleagă — de cum să guste — metrul Tristitilor — distihul elegiac — traducătorul e sigur; fiindcă prea bine cunoaște stadiul de cultură clasică dela noi, care ne batem pieptul și strigăm sus și tare că suntem cogeamite Romani, spre a ne deosebi de vecinii barbari, care însă și-au însușit patrimoniul de cultură al strămoșilor noștri — străin lor — într-o mai mare măsură decât noi. Deși e un vers neobișnuit la noi, totuși va ajunge cu timpul un ritm familiar; mai ales când cel ce traduce în acest ritm e poet în adevăratul înțeles al cuvântului, cum este traducătorul Tristitilor.

Dl. Bezdechi înlocuiește pedantismul în traducere printr-o adâncă înțelegere a spiritului originalului și printr-o fericită alegere de expresii românești corăspunzătoare, fără a fi nevoie de-o traducere literală și rigidă. D-sa a luat cuvântul „tălmăcire“ în accepțiunea de prelucrare a originalului, rămânând însă în spiritul lui. Găsim o limbă curgătoare, cuvinte alese și potrivite ca vestmânt pentru poezie. Pentru a ilustra cele spuse, dau câteva versuri, luate la întâmplare:

„Însă când calea sfârșii și drumului
[meu pusei capăt,
„În acest loc ajungând, ce spre
[osândă-mi fu dat,
„Numai să plâng îmi tot vine și
[ploaie de lacrimi din ochi-mi
„Cură ca picurii deși din desghetătul
[omăt.
„Dor mă apucă de Roma, de casă,
[de dragile-mi locuri
„Cât și de tot, ce-am lăsat în
[părăsitul oraș“.
(Desnădejde, v. 17—22).

Multa erudiție mitologică introdusă de poet, traducătorul ne-o redă cât mai aproape de graiul basmului românesc, înțelegându-l cuvinte și expresii luate din gura poporului, așa:

.... „că fost-a Himera ce scuipă
„Flacări de foc“

(Unuia care l-a uitat v. 13—14),
ce ne aduce aminte de bălaurii poveștilor noastre.

A căutat expresii de basm, dar numele proprii din original au fost păstrate, pentru a nu denatura textul. Această tendință de prelucrare a originalului se vede și în elegiile care cuprind unele reflecții de-ale poetului.

Dl. Bezdechi s'a năzuit să le redea în expresii cristalizate corăspunzătoare. Un exemplu va fi mai grăitor:

„Soarta cât timp te ajută și-ți rade
cu fruntea senină
„Toți urmăresc cu alai nevătămatu-ți
noroc.
„Când a tunat, fug cu toții și nu te
[cunoaște nici unul
„Dintre acei ce mai ieri și-se
[’mbulzeau împrejur“.
(Statornicie, 27—30).

Iată cum traduce vestitul și 'ndeobște cunoscutul:

„Donec eris felix, multos numerabis
[amicos:
„Tempora si fuerint nubila, solus eris“:
„Cât timp vei fi fericit, prieteni
[avea-vei mulțime;

„Dacă e timpu 'nnorat, singur pe
[lume rămâi“.

E redată întreaga simțire a poetului, ajuns singur, — el cu atâtea prieteni! — surghiunit între niște neamuri sălbatice, pe care traducătorul a reușit să ni-i prezinte într'un splendid tablou:

„Ei cu nădragi se păzesc și cu sarici
[de frigid amarnic,
„Iară din trupul întreg numai obrazu
[li-l vezi.
„Pletele-adesea le sună 'mpletite în
[furfuri de ghiață
„Și strălucesc ale lor bărbi încălcite
[de ger“.
(Iarna la Tomis v. 19—22).

Poetul' se tânguie că pe-aceste meleaguri:

„Azi, scăpătat, crăinicesc amarul
[năprasnicei soarte“,
(Viață tristă, poezie sumbră v. 9).

el, care odinioară cânta „tineretea sprințară“.

Pretutindeni, traducătorul a îmbrăcat versul în haină de sărbătoare, încălzind uneori originalul cu căldură din sufletul său de poet fin și delicat. Numai astfel ne putem explica o frumusețe de versuri, ca acelea în care descrie primăvara:

„Fete zglobii și băieții au și început
[a culege
„Mii toporași ce pe câmp cresc fără
[a fi semănați.
„Iar se smâlțează livada cu flori în
[o mie de fețe;
„Gureșul cuc cu-al său glas cântă a
[vară mereu
„Și ca' să scape de vina că masteră
[fu, rândunica
„Face sub streășină cuib pentru
[micuții ei scumpi“.

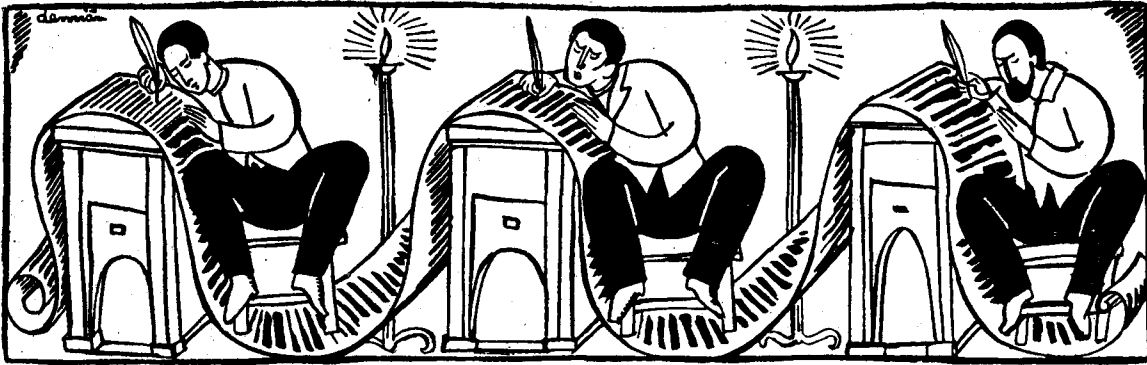
(Adieri de primăvară, v. 5—10).

La sfârșitul elegiilor traducătorul ne dă o mulțime de note și explicații relative la chestiunile și aluziile mitologice din text, care — altfel — n'ar putea fi înțelese de cititorul mai puțin familiarizat cu clasicismul. Deasemenea, sunt trecuți în revistă traducătorii români anteriori, care au încercat unele elegii ale lui Ovidiu, dându-ne astfel o prețioasă contribuție la o bibliografie clasică în România, care — sperăm — că nu va întârzia prea mult să apară și care va pune învățământul clasic și clasicismul în genere la noi cu totul într-o altă lumină, decum este azi.

Și, pentru a fi complet, e necesar să amintesc că filologul și poetul e dublat de omul înzestrat cu un pronunțat simț pentru frumos. Pe fiecare pagină aproape, sunt diferite reprezentări din mitologie și antichitate, cu gust alese, care dau ochiului plăcută desfătare. Apărută în condiții tehnice ireproșabile, această operă, prin formă și conținut, transpiră armonie și seninătate.

Fie ca acest ghiocel din sufletul surghiunitului dela Tomis, înrouat cu broboane de lacrimi amare să răspândească parfumul pe tot cuprinsul țării și să farmece pe toți iubitorii de frumos; începutul inspirat al Dlui Bezdechi să albească vâdnici continuatori, iar numele lui Ovidiu, care n'a vrut să-i rămână pe-aceste meleaguri nici măcar umbra, să ne vrăjească și să ne apropie mai mult de sorgintele părăsite ale patrimoniului nostru cultural.

N. Laslo

Timotei Cipariu

Din inițiativa Despărțământului Blaj al Astei s'a comemorat în satul Pânade, Timotei Cipariu, din prilejul împlinirii a 125 de ani dela nașterea lui. Nămerindu-se în cursul sezonului mort, sărbătorirea n'a trezit decât slabe ecouri în opinia noastră publică. Sărbătoarea a rămas astfel a Blăjenilor, în mijlocul cărora cultul lui Cipariu e mai viu decât oriunde. Iar dacă evenimentul s'ar fi petrecut în altă parte a anului ar fi avut el răsunetul meritat? O simplă rotire a privirii asupra atmosferei culturii noastre de astăzi ne îndeamnă să credem că nu.

Curentul latinist și cu el Cipariu, care a fost unul din reprezentanții lui cei mai redevabili, dela apogeul lui încoace n'a primit decât lovituri. Iar lovirile au fost atât de măestre încât au atins și părțile bune ale reprezentanților lui, nu numai pe cele rele. Doar inițiatorii Clain, Șincăi, Maior, dacă și-au mai păstrat prestigiul. Ortodoxiștii noștri încearcă — pe nedreptul, se înțelege — și știrbirea meritului lor. Despre latinistii din faza a doua nu se mai spun decât vorbe de ocară.

Cultura românească e sortită încă să trăiască sub stăpânirea miturilor. Am avut mitul latinist și romantic, am avut un mit junimist, unul sămănătorist și intrăm astăzi tot mai mult sub stăpânirea mitului tradiționalist. Când un mit pune stăpânire pe suflete adversarii sunt zdrobiți cu desăvârșire; misticismul e orb în fața adevărului.

Dela Junimism încoace spiritul științific a făcut progrese însemnate în cultura românească. Totuși e departe de a fi biruit puterea miturilor.

Timotei Cipariu a fost o personalitate de mare anvergură intelectuală. Cunoștințele lui erau respectate și peste hotare; raționamentul lui era de o luciditate impresionantă. Serviciile aduse de el limbii românești sunt enorme. Pe lângă toate acestea a mai fost și un fruntaș politic și cultural al vremii lui.

Pentru aceste merite canonicul dela Blaj merită o reabilitare. Altfel decât aceea pe care i-a încercat-o Ioan Rațiu, în cunoscuta lui monografie. Vorbind dela Blaj, Rațiu l-a omorât încăodată — prin elogi.

Reabilitarea nu-i poate veni decât dela progresul spiritului științific în cercetările noastre literare. Am convingerea că oricare din filologii, s'au istoricii noștri literari de seamă n'ar face o operă inutilă dacă ar serie o monografie științifică asupra lui Timotei Cipariu.

Horia Trandafir

Șt. Bezdechi: Sportul la Eleni. (Biblioteca Asociației pentru Literatură și Cultura Poporului Român, subsecția de educație fizică; apare sub îngrijirea prof. univ. Dr. I. Hațieganu; Cartea Românească, Cluj, 1930; 8, 223 pag.)

Este o carte pusă în slujba unei acțiuni, care, deși la începuturile ei, lasă să se întrevadă că va aduce belșug de binefaceri asupra neamului nostru. Pentru cel ce-a văzut manifestațiile „Șoimilor Carpaților” din ziua de 15 Iunie a. e. orice cuvinte lămuritoare vor fi de prisos. Nici nu s'ar putea să aibă alți sorți de izbândă această acțiune, în fruntea căreia stă entuziasmul Dlui prof. I. Hațieganu, un om ce și-a închinat munca și energia pentru regenerarea fizică și morală a viitoarelor generații. Căci acesta este țelul urmărit de subsecția de educație fizică, înființată în cadrele „Astei”. Scepticismul în posibilitatea reușitei și greutatea începutului au fost învinse de voința nestrămutată și de conștiința prof. I. Hațieganu că lucrează pentru o cauză salvatoare pentru neam.

Prin Ianuarie 1923 asistam întâmplător la o ședință a inițiatorilor, când se căutau soluții practice pentru ca ideea să ia ființă și cum s'ar organiza prima echipă demonstrativă. Prof. I. Hațieganu vorbea — în mijlocul colaboratorilor înflăcărâți — ponderat și sigur; spunea: „Tot secretul reușitei noastre constă în a nu ne grăbi”. În ochi, însă, scântea, nerăbdarea de-a-și vedea primele realizări și un fanatism de apostol. Căci, a avut și D-sa un învățător, tot un medic, care a făcut ca azi vecina noastră, Cehoslovacia, să aibă un popor harnic și viguros. Ba a și propovăduit învățătura și faptele învățătorului său prin conferințe, deseori repetate despre Sokolii cehoslovaci.

Pentru a da cuvântului o și mai mare răspândire, a înființat biblioteca subsecției de educație fizică, întâiul volum fiind Sportul la Eleni, datorit dlui prof. Bezdechi. Profundul cunoscător al antichității greco-romane a alcătuit o carte instructivă cu privire la felul cum concepeau anticii sportul.

În partea introductivă se ocupă cu sportul la Eleni, înfățișându-ni-l evolutiv dela începuturi, până în primele veacuri după Hristos. În vremile homerice tot sportul îl constituiau diferitele feluri de jocuri; cu instituirea jocurilor olimpice, nemeice și istmice se sistematizează; urmează legiuitorii, care codifică sportul. La Sparta se dezvoltă deosebit de Atena; căci erau deosebite concepțiile de stat. Cea dintâi preconiza pregătirea cetățeanului puternic, vajnic apărător al patriei; cea de-a doua pregătea pe cetățeanul lumii. În epoca lui Pericle

interesul pentru sport se mărește; el devine o instituție de stat.

E interesantă concepția despre sport a filosofului Plato. El spunea că sportul brutalizează pe om; de aceea trebuie să se mențină echilibrul între gimnastică și muzică; prevalarea uneia sau brutalizează sau efeminează sufletul; deci și gimnastica are ca scop formarea sufletului. Platon este întâiul Atenian, care cere ca și femeile să facă sport la fel cu bărbații. Tot așa, Aristotel recunoaște nevoia exercițiilor pentru formarea caracterului.

În continuare, autorul ne dă relații asupra modului cum erau organizate gimnasiile și personalul ce-l aveau. Ne face cunoscute și numele câtorva autori de sisteme de gimnastică. Cu timpul, însă, preocupările acestea de gimnaști au trecut la medici. Galen este cel dintâi, care se pronunță hotărât și spune că gimnastica e o parte a igienii, deci se integrează în medicină.

La Romani n'a existat o gimnastică, în sens grecesc; ei nu admiteau ca cineva să apară gol în public; ba credeau că obiceiuri de natura aceasta au adus decăderea Greciei. Popor practic, ei făceau sport în vederea războiului. Totuși, nu ne putem închipui să nu fi existat preocupări sportive la un popor care ne-a lăsat un dicton atât de elocvent în privința aceasta.

„Mens sana în corpore sano” cuprinde întreaga concepție romană despre gimnastică. Autorul ne spune că rolul de gimnast, îl îndeplinea tatăl familiei. Cel mai tipic exemplu ni-l dă Cato; numai cât, la el, rolul sulței și discului îl îndeplineau sapa și securea. Gimnastică pur romană, cu specificul ei, n'a existat, ci tot Grecia a fost aceea care a luat, mai ales în timpul imperiului, atletismul și gladiatorii, până ce creștinismul, cu misticismul începuturilor, i-a pus stăvilă.

În partea finală a introducerii Dl. Bezdechi face o comparație între sportul antic și cel modern, arătând superioritatea celui dintâi, care nu ducea recorduri, pe care să le apropii de cete de azi, dar făcea corpuri frumoase, cu efecte binefăcătoare în artă.

Corpul opereii este o antologie, constituită din fragmente din operele scriitorilor și filosofilor antici, care și-au spus cuvântul cu privire la sport. Sunt pagini interesante și caracteristice. Lectura lor e instructivă și în același timp farmecă prin limba frumoasă în care sunt traduse. În deosebi sunt delicioase paginile luate din satiricul Lucian, pagini, care — cu siguranță — vor încânta și pe cel ce nu are prea mari afinități cu antichitatea greco-romană. N. Laslo

Miron Pompiliu

Cu vreo cinci ani înainte Bihorul ne-a surprins cu o comemorare. Glasuri calde chemau la desvelirea unei plăci comemorative pe casa din comuna Șteiu, în apropierea Beiușului, în care s'a născut Miron Pompiliu. Numele pentru mulți era aproape uitat. Iar dintre cei cari și-l aminteau puțini îl țineau ardelean.

Pe la anii 70 ai veacului trecut Miron Pompiliu era destul de cunoscut în modestele cercuri intelectuale ardelenene. „Familia“ lui Iosif Vulcan îi aducea destul de des numele în josul unor versuri de un lirism minor, destul de cald însă, sau a unor „Scrisori dela țară“ pline de descrițiuni de oameni, locuri, și obiceiuri din Valea Crișului Negru, locul de naștere al scriitorului. În ultimele decenii ale sec. XIX. numele s'a strecurat încețuț odată cu omul dincolo de Carpați. Miron era astfel mai cunoscut între Moldovenii cu cari și-a petrecut maturitatea, decât între Ardelenii copilăriei și adolescenței lui.

Ardealul vine acum să se achite față de memoria lui pentru această nedreptate. Am amintit mai sus de o placă comemorativă. Ea a fost așezată din inițiativa directorului liceului din Beiuș Dr. Constantin Pavel. Acelaș strălucit exemplar al dascălimii ardelenene ne oferă astăzi o întreagă monografie a scriitorului bihorean („Miron Pompiliu. Viața și opera lui“, Beiuș, 1930. Doina, tipografie și librărie).

„Mirune“, cum îi spuneau Junimiștii și cum îl va fi chemat totdeauna prietinelui lui Eminescu, a încăput pe mâini bune. Cel ce-i evocă astăzi memoria este un intelectual care-ți impune stimă prin bogatele și temeinicele lui cunoștințe în domeniul istoriei, literaturii și filologiei. Din Beiușul lui, Constantin Pavel își rotește privirea peste cele mai îndepărtate descoperiri ale spiritului contemporan. Intr-o cărtică ca aceasta pe care o avem înaintea, profesorul beiușean citează cu egală competență pe Wundt, Bergson, Bedier, Seillère și alte somități europene. Iar ceace impresionează mai mult în scrierile lui e dragostea pentru Biharia lui. Din această dragoste a izvorit monumentală monografie „Școalele din Beiuș“, apărută acum doi ani, o vastă și temeinică contribuție la istoria culturală a Ardealului. Cât de puternic impresionează, din bogata documentație a acestei monografii figura vlădicei dela Oradia, Samuil Vulcan, ctitorul așezămintelor culturale dela Beiuș, ocrotitorul lui Șincai și Petru Maior!...

Aceeaș dragoste pentru oamenii Bihariei a dat naștere și lui „Miron Pompiliu“. Sentimentul nu l-a împins însă la ditirambe, la acel retorism umflat care întârzie încă să dispară din scrisul ardelenesc. Miron Pompiliu e înfățișat în proporțiile lui juste de „modest, harnic și cinstit muncitor al condeiului românesc“. După ce ne înfățișează viața fără prea multe peripecii a lui Miron Pompiliu, autorul închină patru capitole operei, lui literare. Din viață e importantă prietenia lui cu Eminescu și participarea lui la ședințele Junimii, unde Mirune era șeful Caracudei. Din opere, mai importante sunt poveștile. Pompiliu a scris și versuri, a publicat și ceva proză, și lucrări filologice și didactice, sufletul și l-a pus însă în folclor. A colecționat cu pasiune poezii

populare. Mai mult a iubit însă basmele. Basmul reprodus întocmai sau literalizat cu un admirabil simț umor și al limbei este opera, prin care bihoreanul va rămâne. Dl. C. Pavel reproduse la sfârșitul monografiei, două din aceste basme: „Ileana Cosinzeana“ și „Codreana Sânziana“.

Perault — Grimm — Schmid — Andersen — Creangă...

Iată în ce glorioasă vecinătate a fost așezat sfântosul poveștas din Humulești! Prețuirea aceasta vine însă după o muncă migăloasă, cum rar a fost în vrednic scriitor român. Fiecare pas al vieții și fiecare cuvânt al operei a fost tălmăcit și răstălmăcit; incursiunile în domeniul literaturii universale sunt dese și variate. Cel care e mai local dintre scriitorii români s'a trezit dintr'odată purtat pe toate drumurile Europei. Ce va fi gândind din mormântul lui șăgalnicul autor al lui **Harap Alb**?

Cel care a făcut această muncă uriașă și luminată este un francez: d. Jean Boutiere, fost membru al Institutului francez dela București. Lucrarea se cheamă **La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă** și a apărut în editura din Paris a românului I. Gamber, în cursul acestui an. 25 de ilustrații înfrumusează bogata monografie. Partea primă studiază viața, în nu mai puțin de 48 de pagini îndesate. Tot ce s'a publicat a fost pus la contribuție. În plus autorul a făcut cercetări și descoperiri noi, pe urmele lui Creangă. M'a surprins măsura în care s'a introdus acest strein în tainele vieții românești. Partea II-a e consacrată operei. La sfârșit ni-se dă un glosar și un indice alfabetic.

Dar pasiunea pentru Creangă a dlui Boutiere nu se va opri aici. Autorul promite o traducere în franțuzește a **Amintirilor și Poveștilor**. Humuleștea-nul face pași uriași în universalitate...

Centenarul unei Revoluții

În momentul când se discută cu atâta aprindere problema dictaturii, centenarul unei revoluții democratice vine să ne deschidă tuturor ochii, cu puterea unui crud memento.

Dacă aprofundezi cât de cât istoria Franței, Restaurația nu apare decât un intermezzo anacronic. După ce ai cunoscut într-o revoluție unică în istorie puterea miraculoasă a maseilor, după ce într'un șir de războaie împotriva unei lumi întregi ai gustat cele mai seducătoare delicii ale gloriei să tolerezi stăpânirea absolutistă a unui bigot — iată ce miră astăzi atât de mult. Și când te gândești, că acești doi monarhi au furnizat unui De Bonald și De Maistre elementele unei doctrine absolutiste, mirarea îndoieste.

Această ultimă respirație a monarhiei absolutiste în Franța, după ce marea revoluție a îmbibat din belșug masele, cu

spiritul democratic, n'a fost posibilă decât în urma extenuării energiei franceze, prin lungul șir de războaie napoleoniene și în urma coercițiunii externe. Franța însăși, Franța istorică nu s'a dăruit acestui regim.

Deaceea răsturnarea lui s'a făcut cu atâta ușurință. Abia trei zile a durat revoluția din Iulie 1830. Trei zile în care sângele a curs îmbelșugat, dar numai trei. Armata s'a alăturat în grabă revoluționarilor; soldatul lui Napoleon mai trăia încă.

Pricina imediată a răscoalei a fost ieșirea violentă din legalitate a Regelui Carol X și a guvernului condus de prințul Polignac. Camera abia convocată, a fost dizolvată, iar libertatea presei a fost suspendată. Poporul avea însă o conștiință atât de profundă a acestor libertăți, pentru cari în revoluția precedentă a vărsat râuri de sânge, încât la cel mai mic semn al conducătorilor a urcat baricadele.

Revoluția dela 1830 a fost făcută par'că pentru a da cea mai categorică desmințire materialismului istoric al lui Karl Marx. Anul 1830 a fost un an de belșug, cum rar se mai văzuse. Și totuși poporul s'a răscolit! Ce rezultă de aici? Că masele se mișcă și pentru ideie nu numai pentru satisfacerea stomacului. Că libertatea votului și a cuvântului sunt drepturi atât de puternice încât poporul nu suferă călcarea lor, orice răspiată de belșug material și s'ar oferi în schimb. Că pentru a întrona o dictatură nu e suficientă o criză economică, așa cum cred unii naivi contemporani.

Revoluția din 1830 a fost o fiică a celei dela 89, iar cea dela 1848 nu s'ar fi putut întâmpla fără de ea. Regimul constituțional al lui Ludovic Filip, Regele burghez, a dat posibilitatea reînfloririi ideologiei dela 1789. Principiile democrației și dreptului naționalității s'au discutat cu aprindere și s'au răspândit în întreagă Europa.

Rezultatele aceluia regim liberal întronat de revoluția comemorată astăzi s'au resimțit și la noi. În Franța lui Ludovic Filip a înmugurit ideologia renașterii noastre naționale.

Iată încă un motiv pentru care trebuie să ne amintim de cele „trei (zile) glorioase“ de acum un veac.

Centenarul independenței belgiene

Din toate părțile așeze mari chiamă la expoziții și congrese internaționale în orașele țărișoarei prietene de lângă Marea Nordului. Belgia serbează o sută de ani de muncă și creație liberă și înfăptuirile dorește să și le arate, cu o justificată mândrie, lumii întregi.

Când în 1830, congresul dela Londra al marilor puteri europene a recunoscut dreptul la viață liberă, pentru care poporul belgian lupta, cu atâta înversunare, împotriva Olandei, nu s'a prea crezut în puterea de viață a noii țărișoare. Marile puteri au creat-o mai mult pentru a-și servi propriile interese decât pe poporul belgian. Dănuia încă concepția statelor mari, fiindcă absolutismul era încă în floare și el

Nicio casă românească de intelectuali fără SOCIETATEA DE MÂINE! Niciun abonat în restanță cu plata! Precizie de muncă, precizie de achitare a abonamentului!

se simțea cu mult mai bine în largul marilor monarhii. Poporul belgian a arătat însă printr'un progres deadreptul miraculos că se poate trăi — și încă cu mult mai bine — și într'un stat mic. Cu o singură condiție: sub un regim constituțional. Indată după câștigarea independenței Belgia și-a alcătuit o constituție extrem de liberală pentru acele vremuri. Norocul acestei țări a fost că a avut regi cari au urmat cu sfințenie litera acestei constituții. Popor și suveran s'au contopit și sau așternut pe muncă încordată în serviciul civilizației. Astfel a ajuns Belgia în fruntea țărilor civilizate ale Europei. Țara întreagă este o grădină cu stupi. Cu toate în raport cu întinderea teritorului Belgia are populația cea mai numeroasă, totuși se poate trăi acolo cu mult mai ușor decât la noi, de pildă.

Cât de mult și-a prețuit Belgia independența s'a putut vedea din îndărătnicia cu care și-a apărat-o în marele războiu, împotriva cutropirii germane. Că-lătorul prin frumoasa țărișoară constă-

tă cu ușurință, cum nicăiri poporul german nu e mai urit decât aici. Belgienii iubesc cu pasiune înfocată fiecare palmă din pământul țării. Ei au convingerea că pământul acesta adăpostește comori fără pereche. Ei l-au sfințit cu munca lor. De aceea nu pot uita cu ușurință pe cei ce l-au batjocorit.

În momentul acesta, când Belgia e un lanț de sărbători am găsit prilejul de-a pătrunde și mai adânc, lângă inima ei, unde totdeauna am avut un loc cald. La Bruxelles a fost deschisă o expoziție de artă românească veche și modernă. Și, cu toate că poporul belgian are atâtea amintiri de povestit din prilejul mării comemorări naționale, totuși găsește timp să spună cuvinte juste și calde și despre arta noastră. Ziarele belgiene ne aduc reportajii despre expoziție cari sunt tot atâtea elogii, tot atâtea motive de strângere a prieteniei, între cele două țări.

Redacția

A apărut
și se află de vânzare
la toate librăriile
ION CHINEZU:
ASPECTE
DIN
LITERATURA
MAGHIARĂ
ARDELENEASCĂ
(1918-1929).

*

CLUJ,
EDITURA REVISTEI
„SOCIETATEA DE MÂINE“
PREȚUL LEI 100.

Către abonații și cititorii „Societății de Mâine“

Administrația revistei își permite să roage insistent pe domnii abonați datori cu restanțe de abonament a achita de urgență sumele, ne mai putând acorda nici o păsuire. Suntem convingși, că toți cititorii noștri își dau seama de sacrificiile fără număr pe cari le face „Societatea de mâine“ pentru a apărea cu regularitate și în condiții occidentale.

Starea abonamentului le-a fost tuturor comunicată prin înștiințări separate, prin note urgente.

Este o datorie a restanțierilor a satisface cu urgență posibilă obligația lor materială față de revistă. Ori cine dorește binele și înflorirea „Societății de mâine“ va considera ca o neîntârziată chestiune de loialitate să ne remită restanța și să achite complet abonamentul pe anul în curs pentru a dispune de fondul necesar apariției cu punctualitate în decursul întregului an.

Totodată rugăm cititorii devotați și pe prietenii noștri să recomande în cercurile lor „Societatea de mâine“ pentru abonare.

ADMINISTRAȚIA.

Adresa abonatului:

„SCHMOLLPASTA“
S. A. BRAȘOV

Fabrică de cremă de ghetă
Premiată la 30 de expoziții

Institutul de Editură și Arte Grafice S. A. Cluj.